

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΤΟΜΟΣ ΝΑ' 2009

ΑΘΗΝΑΙ

Η ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΚΑΙ Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ
ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ

Ἡ ἐκδηλωθεῖσα στίς 6 Ἀπριλίου 1941 γερμανικὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς Ἑλλάδος ποὺ ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ τὴ στρατιωτικὴ ἡττα τῆς Ἰταλίας ὀδήγησε σὲ ταχεῖα κατάρρευση τοῦ μετώπου¹ ὄχι τόσο λόγω τῆς πανθομολογουμένης ὑπεροπλίας τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων σὲ ἐξοπλισμό, μέσα καὶ προσωπικό, ὅσο λόγω τῆς ἀνυπαρξίας στοὺς συμμαχικοὺς καὶ ἑλληνικοὺς ἐπιτελικοὺς σχεδιασμοὺς ἐνὸς ἀποτελεσματικοῦ στρατηγικοῦ ἀντίδοτου κατὰ τῆς καινοφανοῦς πολεμικῆς τακτικῆς τοῦ Blitzkrieg². Στὴν ἐξέλιξη τῶν ἐπιχειρήσεων ἔγινε φανερὴ ἡ ἔλλειψη ἐνὸς δυναμικοῦ σχεδίου ἱκανοῦ μὲ τὸν κατάλληλο ἐξοπλισμὸ νὰ ἀντιμετωπίσει τίς μυθοποιημένες ἀήττητες γερμανικὲς στρατιές, μολοντί τὰ συμμαχικὰ ἐπιτελεία εἶχαν τὴν εὐκρίγια νὰ ἀναλύσουν τὸ εἶδος τῆς ἀπειλῆς ποὺ ἀποτελοῦσε ἡ νέα αὐτὴ μορφή πολέμου τόσο στὴν Πολωνία (1939) ὅσο καὶ στὴν ἴδια τὴ Δ. Εὐρώπη (1940)³. Ἀνεπί-

1. Βλ. ΓΕΣ/ΔΣ, *Ἐπίτομη Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοϊταλικοῦ καὶ Ἑλληνογερμανικοῦ Πολέμου 1940-41*, Ἀθήνα 1985. Β. Η. Liddell Hart, *The History of the Second World War*, Λονδίνο 1979, ἑλλ. μετ. Συμπλ. ἐκδ. ΓΕΣ, σ. 158 κ.έ. W. Churchill, *The Second World War*, τ. 1-6, Λονδίνο 1948-54, ἑλλ. μετ. ἐκδ. Ἰκαρος, τ. 3ος, σ. 46 κ.έ. H. Richter, *Der italienisch-deutsche Angriff gegen Griechenland*, ἑλλ. μετ. ἐκδ. Γκοβόστης, Ἀθήνα 1998. I. Kershaw, *Χίτλερ 1936-1945 «Νέμεσις»*, ἑλλ. μετ. Ἀθήνα 2001, Μ. Montanari, *La Campagna di Grecia*, Ρώμη³1999, Α. Παπάγου, *Ὁ Πόλεμος τῆς Ἑλλάδος 1940-41*, σ. 395 κ.έ. Σ. Δημητρακόπουλου - Α. Ζαούση, *Ἡ Συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος στὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμο*, ἐκδ. Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, Κέντρ. Ἐρ. Ἰστ. Νεωτ. Ἑλλ., τ. Β', Ἀθήνα 1998.

2. Τὸν ὄρο χρησιμοποίησε πρῶτος ὁ βαθὺς γνώστης τῆς τακτικῆς τῶν τεθωρακισμένων, στρατηγὸς Heinz Guderian στὸ βιβλίον τοῦ *Achtung! Panzer*, Βερολίνο 1937 / Λονδίνο 1952). Πά τὴν ἐξέλιξη τῆς τακτικῆς βλ. R. Citino, *The Evolution of Blitzkrieg Tactics*, Ν.Υ. - Λονδίνο 1987.

3. Βλ. σημ. 1. Ἐπιπρόσθετα Β. Bond, *Britain, France, Belgium 1939-1940* Λονδίνο 1990, C. Zentner, *Der Frankreich Feldzug 10 Mai 1940*, Βερολίνο/Βιέννη 1980, Erich von Manstein, *Verlorene Siege*, ἑλλ. μετ. Συμπλ. Ἐκδ. ΓΕΣ, Ἀθήνα 1962, H. Guderian, *Die Erinnerungen eines Soldaten*, ἑλλ. μετ. ἐκδ. Χωτέλλη, Ἀθήνα 2006, C. Messenger, *The Last Prussian. A Biography of F.M. Gert von Rundstedt*, Λονδίνο 1991.

καιροι στρατηγικά οί Γάλλοι και οί Βρετανοί στρατηγοί περιορίστηκαν σέ ρόλο θεατή, όπως στήν περίπτωση τής Πολωνίας, ή τραγικού θύματος, όπως στήν περίπτωση τής γερμανικής επίθεσης στή Δύση. Κι όσο κι αν ή Δουνκέρκη⁴ προβάλλεται ως μεγαλειώδης έποποιία διάσωσης 340.000 Άγγλογάλλων, δέν παύει στήν ούσία νά αποτελεί σύμβολο στρατηγικής άβελτερίας, λόγω τής πρόσδεσης τών έπιτελείων στήν άμυντική αντίληψη τής γραμμικής άμυνας του Α' Π.Π. Και οί λίγοι φωτισμένοι στρατιωτικοί ήγγέτες, όπως ο Fuller⁵ και ο De Gaulle⁶ που είχαν προτείνει τόν έκσυγχρονισμό τών έπιχειρήσεων μέσω τής μηχανοκίνησης τών μονάδων, θεωρούνταν αίθεροβάμονες από την παλαιών άρχών στρατιωτική τους ήγεσία. Η καταδίκη της ωστόσο και ή άπαξίωσή της μεταπολεμικά δέν ήταν άρκετή νά έξισορροπήσει την καταστροφή που έπέφεραν στήν Εύρώπη οί μυωπικές έπιλογές της.

Οί επιδράσεις αυτού του τρόπου σκέψης δέν άργησαν νά φανούν και στήν περίπτωση τής Ελλάδος. Η γραμμή τών Όχυρών⁷, στρατηγικά, άνήκε στις άπαιτήσεις άμυντικής οργάνωσης του Α' Π.Π., και παρά τόν ήρωισμό τών υπερασπιστών της δέν κατόρθωσε τελικά νά προστατέψει άποτελεσματικά τή χώρα μας. Ο λόγος πρέπει νά άναζητηθεί στό σχέδιο τών Γερμανών νά άπασχολήσουν, νά διατρήσουν μερικά και τελικά νά παρακάμψουν τή γραμμή όχυρών κατευθυνόμενοι στή Θεσ/νίκη δυο μέρες μετά, κατά τόν ίδιο τρόπο που παρέκαμψαν τή γραμμή Maginot και διείσδυσαν στή Γαλλία μέσω τών Άρδεννών τόν Μάιο του 1940. Η διείσδυση του διοικητή τής 2ης Panzerdivision Veiel Rudolf (1883-1956) στήν κοιλάδα του Άξιου και ή κα-

4. Βλ. σημ. 3. Επιπρόσθετα W. Lord, *The Miracle of Dunkirk*, Λονδίνο 1983, J. Beaux, *Dunkerque* 1940, Παρίσι 1967.

5. Ο John Fuller ήπηρεξε πρωτοπόρος στή μηχανοποίηση του στρατού και την οργάνωση τών τεθωρακισμένων με τό έργο του *On Future Warfare*, Λονδίνο 1978. Ένώ όμως απέρριψαν τις απόψεις του οί Άγγλοι, τις υιοθέτησε και αξιοποίησε ο Guderian.

6. C. de Gaulle, *Άπομνημονεύματα έλπίδος*, τ. Δ', σ. 110 κ.έ., όπου παρατίθεται ή έπιστολή του προς τόν P. Reynaud για την άνάγκη έκσυγχρονισμού του γαλλικού στρατού. Τό 1934 δημοσιεύτηκε τό βιβλίο του προς τόν έπαγγελματικό στρατό με προτάσεις για τή μηχανοποίηση του στρατού.

7. Παρά την παρωχημένη στρατηγικά άξία τους, ή οργάνωση τής γραμμής τών όχυρών είχε γίνει με τόν καλύτερο δυνατό τρόπο. Ο Παπάγος, δ.π., σ. 416, αναφέρει ότι Γερμανοί άξιωματικοί που έπιθεώρησαν τις όχυρώσεις τής γραμμής έξέφρασαν τό θαυμασμό τους για τόν τρόπο όχύρωσης τής γραμμής. Ο Alex Buchner στο άρθρο του «Die berühmten gepanzerten Berge Mazedoniens» στο τεύχος 2/1964 του περιοδικού τών παλαμάχων καταδρομών, έπισημαίνει τις άδυναμίες τής όχύρωσης που διαπίστωσαν οί άξιωματικοί τής 6ης Όρεινής Μεραρχίας που διέσπασε τή γραμμή Μεταξά, ενώ εκθειάζει τή γενναίότητα και την άγωνιστικότητα τών υπερασπιστών. Βλ. επίσης Δημητράκοπουλου-Ζαούση, δ.π., σ. 89 κ.έ.

τάληψη της Θεσσαλονίκης δεν πρέπει να θεωρείται συμπτωματικό επακόλουθο της ταχείας προέλασής του στη Πουγκοσλαβία, αλλά στρατηγικά μελετημένη ενέργεια για να κόψει στη μέση τις ελληνικές δυνάμεις, όπως ακριβώς και τις συμμαχικές στις Άρδέννες ή προέλαση των Panzer του Guderian. Μόνο που στην περίπτωση μας ή άχίλλειος πτέρνα του άμυντικού σχεδίου ήταν η γιουγκοσλαβική άμυνα⁸ και ο συνακόλουθος άμυντικός σχεδιασμός βάσει αυτής της παραμέτρου. Συνεπεία τούτου, οι διατεθείσες για την άμυνα της περιοχής δυνάμεις ήταν τραγικά ανεπαρκείς λόγω της επιβολής από τους Άγγλους του σχεδίου για ύποχώρηση των δυνάμεών μας δυτικά του Βερμίου και εγκατάλειψη της Ά. Μακεδονίας και Θράκης. Και χρειάστηκε η πεισματική άρνηση του Άρχιστράτηγου Παπάγου και του ήρωικού στρατηγού Κ. Μπακόπουλου⁹ για να αποφασιστεί τελικά η υπεράσπιση της περιοχής με 3 Μεραρχίες¹⁰ (VII, XIV και XVIII), που η ήρωική αντίστασή τους δεν απέτρεψε τελικά την είσοδο των Γερμανών στη Θεσ/νίκη (9-4-41) και τη συνθηκολόγηση που επιτεύχθηκε με έντιμους, ώστόσο, όρους¹¹ (9-4-41).

Η επιθετική ενέργεια των Γερμανών ολοκληρώθηκε με την προσβολή και της Δ. Μακεδονίας και η σύμπτυξη των στρατευμάτων μας στην Άλβανία έγινε με άρκετη καθυστέρηση (12 Απριλίου), όταν ήδη από την 10η Απριλίου οι Γερμανοί είχαν καταλάβει τη Φλώρινα απειλώντας τον άξονα Καστοριάς - Νεαπόλεως - Γρεβενών. Στο Πισοδέρι και Διοπηλιό έλαβαν χώ-

8. Βλ. σχετικά Παπάγου, ό.π., σ. 354 κ.έ., ΓΕΣ/ΔΣ, *Η επίτομη Ιστορία*, ό.π. σ. 157 κ.έ.

9. Παπάγου, ό.π., σ. 153 κ.έ., ΓΕΣ/ΔΣ, ό.π. σ. 152 κ.έ., Δ. Δημητράκοπουλου - Ά. Ζαούση, *Η συμμετοχή της Ελλάδος*, ό.π., σ. 96 κ.έ.

10. Η δύναμη αυτή ήταν ανεπαρκής για την άμυνα της περιοχής, ειανή μόνο να απορροούσε γερμανική επίθεση για λίγες μέρες, μέχρις ότου καταφθάσουν ενισχύσεις ιδίως βρετανικές, κατά την άποψη του ίδιου του Μπακόπουλου που αναφέρει αυτά καθώς και την εκτίμησή του ότι ό έχθρος δεν θα επιτεθεί μέσω Πουγκοσλαβίας, σε αναφορά του στον Βρετανό Γενικό Πρόξενο Θεσσαλονίκης, στις 10.3.41. Βλ. σχετικά *Χρονολόγιο Γεγονότων 1940-1941*. Από τα έγγραφα του Βρετανικού Υπουργείου των Έξωτερικών Foreign Office 1971, τόμ. Α' (1940-1941), εκδ. Ακαδημίας Αθηνών, Κέντρου Έρ. Ίστ. Νεωτ. Έλλην., Αθήνα 2002, έγρ. 485 (σ. 170).

11. Το σύμφωνο έφερε την όνομασία «Διαπραγμάτευσις Παραδόσεως» (Übergabeverhandlung) που διεξήχθη στο Πρόχωμα την 9η Απριλίου και ώρα 13.00 γερμανική, 14.00 ελληνική. Συμπληρώθηκε και ύπογράφηκε στη Θεσσαλονίκη από τους στρατηγούς Veiel και Μπακόπουλο. Το σύμφωνο περιελάμβανε έπτά όρους και ένα παράρτημα, στο όποιο γινόταν ρητή μεία της γενναιότητας των Έλληνικών Στρατευμάτων, της διακοπής των έχθροπραξιών για άποφυγή άσκοπης αίματοχυσίας μετά την προέλαση των τεθωρακισμένων γερμανικών δυνάμεων στην κοιλάδα του Άξιου, ενώ διατυπώνεται η έπιθυμία του Έλληνα στρατηγού να μη θεωρηθούν αχμάλωτοι οι ύπ' αυτόν Έλληνες άξιωματικοί και όπλίτες. Στόν πρώτο όρο της κύριας συμφωνίας προβλεπόταν η διατήρηση από τους άξιωματικούς του άτομικού όπλισμού τους.

καιροι στρατηγικά οί Γάλλοι και οί Βρετανοί στρατηγοί περιορίστηκαν σέ ρόλο θεατή, ὅπως στήν περίπτωση τῆς Πολωνίας, ἢ τραγικοῦ θύματος, ὅπως στήν περίπτωση τῆς γερμανικῆς ἐπίθεσης στή Δύση. Κι ὅσο κι ἂν ἡ Δουνκέρκη⁴ προβάλλεται ὡς μεγαλειώδης ἐποποιία διάσωσης 340.000 Ἀγγλογάλλων, δέν παύει στήν οὐσία νά ἀποτελεῖ σύμβολο στρατηγικῆς ἀβελτερίας, λόγω τῆς πρόσδεσης τῶν ἐπιτελείων στήν ἀμυντική ἀντίληψη τῆς γραμμικῆς ἀμυνας τοῦ Α' Π.Π. Καί οί λίγοι φωτισμένοι στρατιωτικοί ἡγέτες, ὅπως ὁ Fuller⁵ καί ὁ De Gaulle⁶ πού εἶχαν προτείνει τόν ἐκσυγχρονισμό τῶν ἐπιχειρήσεων μέσω τῆς μηχανοκίνησης τῶν μονάδων, θεωροῦνταν αἰθεροβάμονες ἀπό τήν παλαιῶν ἀρχῶν στρατιωτική τους ἡγεσία. Ἡ καταδίκη της ὡστόσο καί ἡ ἀπαξίωσή της μεταπολεμικά δέν ἦταν ἀρκετή νά ἐξισοροπήσει τήν καταστροφή πού ἐπέφεραν στήν Εὐρώπη οί μυωπικές ἐπιλογές της.

Οἱ ἐπιδράσεις αὐτοῦ τοῦ τρόπου σκέψεως δέν ἀργησαν νά φανοῦν καί στήν περίπτωση τῆς Ἑλλάδος. Ἡ γραμμὴ τῶν Ὀχυρῶν⁷, στρατηγικά, ἀνῆκε στίς ἀπαιτήσεις ἀμυντικῆς ὀργανώσεως τοῦ Α' Π.Π., καί παρὰ τόν ἥρωισμό τῶν ὑπερασπιστῶν της δέν κατόρθωσε τελικά νά προστατέψει ἀποτελεσματικά τή χώρα μας. Ὁ λόγος πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στό σχέδιο τῶν Γερμανῶν νά ἀπασχολήσουν, νά διατηρήσουν μερικά καί τελικά νά παρακάμψουν τή γραμμὴ ὀχυρῶν κατευθυνόμενοι στή Θεσ/νίκη δυὸ μέρες μετά, κατὰ τόν ἴδιο τρόπο πού παρέκαμψαν τή γραμμὴ Maginot καί διείσδυσαν στή Γαλλία μέσω τῶν Ἀρδεννῶν τὸν Μάιο τοῦ 1940. Ἡ διείσδυση τοῦ διοικητῆ τῆς 2ης Panzerdivision Veiel Rudolf (1883-1956) στήν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου καί ἡ κα-

4. Βλ. σημ. 3. Ἐπιπρόσθετα W. Lord, *The Miracle of Dunkirk*, Λονδίνο 1983, J. Beaux, *Dunkirk* 1940, Παρίσι 1967.

5. Ὁ John Fuller ὑπῆρξε πρωτοπόρος στή μηχανοποίηση τοῦ στρατοῦ καί τήν ὀργάνωση τῶν τεθωρακισμένων μέ τὸ ἔργο του *On Future Warfare*, Λονδίνο 1978. Ἐνῶ ὁμως ἀπέρριψαν τίς ἀπόψεις του οἱ Ἀγγλοι, τίς υἱοθέτησε καί ἀξιοποίησε ὁ Guderian.

6. C. de Gaulle, *Ἀπομνημονεύματα ἐλπίδος*, τ. Δ', σ. 110 κ.έ., ὅπου παρατίθεται ἡ ἐπιστολή του πρὸς τὸν P. Reynaud γιὰ τὴν ἀνάγκη ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Τὸ 1934 δημοσιεύθηκε τὸ βιβλίο του πρὸς τὸν ἐπαγγελματικὸ στρατὸ μέ προτάσεις γιὰ τὴν μηχανοποίηση τοῦ στρατοῦ.

7. Παρὰ τὴν παρωχημένη στρατηγικὰ ἀξία τους, ἡ ὀργάνωση τῆς γραμμῆς τῶν ὀχυρῶν εἶχε γίνει μέ τὸν καλύτερο δυνατὸ τρόπο. Ὁ Παπάγος, ὁ.π., σ. 416, ἀναφέρει ὅτι Γερμανοὶ ἀξιωματικοὶ πού ἐπιθεώρησαν τίς ὀχυρώσεις τῆς γραμμῆς ἐξέφρασαν τὸ θαυμασμό τους γιὰ τὸν τρόπο ὀχύρωσης τῆς γραμμῆς. Ὁ Alex Buchner στὸ ἀρθρο του «Die berühmten gepanzerten Berge Mazedoniens» στὸ τεύχος 2/1964 τοῦ περιοδικοῦ τῶν παλαιμάχων καταδρομῶν, ἐπισημαίνει τίς ἀδυναμίες τῆς ὀχύρωσης πού διαπίστωσαν οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς 6ης Ὀρεινῆς Μεραρχίας πού διέσπασε τὴ γραμμὴ Μεταξά, ἐνῶ ἐκθειάζει τὴ γενναϊότητα καί τὴν ἀγωνιστικότητα τῶν ὑπερασπιστῶν. Βλ. ἐπίσης Δημητράκοπουλου-Ζαούση, ὁ.π., σ. 89 κ.έ.

τάληψη τῆς Θεσσαλονίκης δὲν πρέπει νὰ θεωρεῖται συμπτωματικὸ ἐπακόλουθο τῆς ταχείας προέλασής του στὴ Πουγκοσλαβία, ἀλλὰ στρατηγικὰ μελετημένη ἐνέργεια γιὰ νὰ κόψει στὴ μέση τὶς ἑλληνικὲς δυνάμεις, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὶς συμμαχικὲς στὶς Ἀρδέννες ἢ προέλαση τῶν Panzer τοῦ Guderian. Μόνο πού στὴν περίπτωσή μας ἡ ἀχίλλειος πτέρνα τοῦ ἀμυντικοῦ σχεδίου ἦταν ἡ Γιουγκοσλαβικὴ ἄμυνα⁸ καὶ ὁ συνακόλουθος ἀμυντικὸς σχεδιασμός βάσει αὐτῆς τῆς παραμέτρου. Συνεπεία τούτου, οἱ διατεθεισες γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς περιοχῆς δυνάμεις ἦσαν τραγικὰ ἀνεπαρκεῖς λόγω τῆς ἐπιβολῆς ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς τοῦ σχεδίου γιὰ ὑποχώρηση τῶν δυνάμεών μας δυτικὰ τοῦ Βερμίου καὶ ἐγκατάλειψη τῆς Ἀ. Μακεδονίας καὶ Θράκης. Καὶ χρειάστηκε ἡ πεισματικὴ ἄρνηση τοῦ Ἀρχιστρατήγου Παπάγου καὶ τοῦ ἥρωικοῦ στρατηγοῦ Κ. Μπακόπουλου⁹ γιὰ νὰ ἀποφασιστεῖ τελικὰ ἡ ὑπεράσπιση τῆς περιοχῆς μὲ 3 Μεραρχίες¹⁰ (VII, XIV καὶ XVIII), πού ἡ ἥρωικὴ ἀντίστασή τους δὲν ἀπέτρεψε τελικὰ τὴν εἴσοδο τῶν Γερμανῶν στὴ Θεσ/νίκη (9-4-41) καὶ τὴ συνθηκολόγηση πού ἐπιτεύχθηκε μὲ ἔντιμους, ὥστόσο, ὄρους¹¹ (9-4-41).

Ἡ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια τῶν Γερμανῶν δλοκληρώθηκε μὲ τὴν προσβολὴ καὶ τῆς Δ. Μακεδονίας καὶ ἡ σύμπτυξη τῶν στρατευμάτων μας στὴν Ἀλβανία ἔγινε μὲ ἀρκετὴ καθυστέρηση (12 Ἀπριλίου), ὅταν ἤδη ἀπὸ τὴν 10ῃ Ἀπριλίου οἱ Γερμανοὶ εἶχαν καταλάβει τὴ Φλώρινα ἀπειλώντας τὸν ἄξονα Καστοριάς - Νεαπόλεως - Γρεβενῶν. Στὸ Πισοδέρι καὶ Δισπηλιὸ ἔλαβαν χῶ-

8. Βλ. σχετικὰ Παπάγου, ὁ.π., σ. 354 κ.έ., ΓΕΣ/ΔΣ, *Ἡ ἐπίτομη Ἱστορία*, ὁ.π. σ. 157 κ.έ.

9. Παπάγου, ὁ.π., σ. 153 κ.έ., ΓΕΣ/ΔΙΣ, ὁ.π. σ. 152 κ.έ., Δ. Δημητρακόπουλου - Ἀ. Ζαούση, *Ἡ συμμετοχὴ τῆς Ἑλλάδος*, ὁ.π., σ. 96 κ.έ.

10. Ἡ δύναμη αὐτὴ ἦταν ἀνεπαρκὴς γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς περιοχῆς, ἰκανὴ μόνον νὰ ἀποκρούσει γερμανικὴ ἐπίθεση γιὰ λίγες μέρες, μέχρις ὅτου καταφθάσουν ἐνισχύσεις ἰδίως βρετανικὲς, κατὰ τὴν ἀποψη τοῦ ἴδιου τοῦ Μπακόπουλου πού ἀναφέρει αὐτὰ καθὼς καὶ τὴν ἐκτίμησή του ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν θὰ ἐπιτεθεῖ μέσω Πουγκοσλαβίας, σὲ ἀναφορὰ του στὸν Βρετανὸ Γενικὸ Πρόξενο Θεσσαλονίκης, στίς 10.3.41. Βλ. σχετικὰ *Χρονολόγιο Ἐργονότων 1940-1941*. Ἀπὸ τὰ ἔγγραφα τοῦ Βρετανικοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν *Foreign Office 1971, τόμ. Α' (1940-1941)*, ἐκδ. Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Κέντρου Ἐρ. Ἰστ. Νεωτ. Ἑλλην., Ἀθήνα 2002, ἔγρ. 485 (σ. 170).

11. Τὸ σύμφωνο ἔφερε τὴν ὀνομασία «Διαπραγμάτευσις Παραδόσεως» (Übergabeverhandlung) πού διεξήχθη στὸ Πρόχωμα τὴν 9ῃ Ἀπριλίου καὶ ὥρα 13.00 γερμανικὴ, 14.00 ἑλληνικὴ. Συμπληρώθηκε καὶ ὑπογράφηκε στὴ Θεσσαλονικὴ ἀπὸ τοὺς στρατηγούς Veiel καὶ Μπακόπουλο. Τὸ σύμφωνο περιελάμβανε ἑπτὰ ὄρους καὶ ἓνα παράρτημα, στὸ ὁποῖο γινόταν ρητὴ μνεία τῆς γενναιότητος τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων, τῆς διακοπῆς τῶν ἐχθροπραξιῶν γιὰ ἀποφυγὴ ἀσκοπῆς αἱματοχυσίας μετὰ τὴν προέλαση τῶν τεθωρακισμένων γερμανικῶν δυνάμεων στὴν κοιλιάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἐνῶ διατυπώνεται ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ἑλληνα στρατηγοῦ νὰ μὴ θεωρηθοῦν αἰχμάλωτοι οἱ ὑπ' αὐτὸν Ἑλληνες ἀξιωματικοὶ καὶ ὁπλίτες. Στὸν πρῶτο ὄρο τῆς κύριας συμφωνίας προβλεπόταν ἡ διατήρηση ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ ἀτομικοῦ ὁπλισμοῦ τους.

ρα συγκρούσεις μονάδων του νικηφόρου στρατού του μετώπου της Άλβανίας με μονάδες του γερμανικού στρατού, ό οποίος υπερίσχυσε μόνο λόγω της τεράστιας δυσαναλογίας σε ύλικό και μέσα¹². Στις 17 'Απριλίου τὰ Γρεβενά και ή Καλαμπάκα καταλήφθησαν από την εμπροσθοφυλακή της επίλεκτης Μεραρχίας των SS Leibstandarte Adolf Hitler με τον διαβόητο «μονομάχο» του Hitler Sepp Dietrich¹³, ό οποίος με έντολή προφανώς του List¹⁴ στράφηκε προς τό Μέτσοβο και τὰ 'Ιωάννινα έγκλωβίζοντας έτσι τις έλληνικές δυνάμεις της Άλβανίας. 'Ο μεγαλύτερος όμως κίνδυνος προερχόταν από την κάμψη του ήθικου και τό πνεύμα διάλυσης που είχε επικρατήσει με εύθύνη αυτών που είχαν πρωτίστως την άποστολή ex officio να οδηγήσουν τον στρατό στη νίκη. Οί εξελίξεις που έπακολούθησαν και οδήγησαν στη συνθηκολόγηση Τσολάκογλου ήταν ή φυσιολογική κατάληξη παρασημασμένων διεργασιών που είχαν αυτοβούλως ξεκινήσει στρατηγοί με τό Γενικό Πρόξενο της Θεσ/νίκης από τις 12 Μαρτίου¹⁵. 'Ο Στρατηγός Μάρκος Δράκος του Τ.Σ.Η. και ό Συνταγματάρχης Πετίνης άντι να άσχοληθούν με την άρτιότερη άμυντική οργάνωση των Μονάδων που τους είχε έμπιστευθεί ή ήγεσία τους, έπιδίδονταν σε διπλωματικές έπαφές για σύναψη άνακωχής με τη Γερμανία άντικαθιστώντας τό έπίσημο 'Υπ. 'Εξωτερικών και ύπονομεύοντας την έπίσημη γραμμή της χώρας. Τό πράγμα ήταν σοβαρότερο, γιατί σε μία έπιθεώρηση του Διαδόχου Παύλου στα Α' και Β' Σώματα Στρατού, οί διοικητές τους Κοσμάς και Παπαδόπουλος άντίστοιχα διατύπωναν τις άντιρρήσεις τους για τό ένδεχόμενο πολεμικής σύρραξης μεταξύ Γερμανίας και 'Ελλάδος. Η άποστρατεία των παραπάνω στρατηγών δεν άνέστειλε, όπως απέδειξαν τὰ γεγονότα, τη φθοροποιό δράση των λίγων έπιόρ-

12. Βλ. σχετικά Παπάγου, δ.π., σ. 418 κ.έ., ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ιστορία Έπίτομη*, δ.π., σ. 427 κ.έ., Τσολάκογλου, δ.π., σ. 68, Δημητράκοπουλου - Ζαούση, δ.π., σ. 102.

13. 'Ο Sepp Dietrich ήταν τό δεξι χέρι του Hitler και αναλάμβανε ειδικές άποστολές, όπως ή έκκαθαριστική έπιχείρηση κατά του E. Röhm και των ήγετών της S.A. στη λεγόμενη «Νύχτα των μεγάλων μαχαιριών». Όπως και οί άλλοι ήγέτες των Waffen-SS ύποτιμοούντο από τους άξιωματικούς της Wehrmacht λόγω της έλλειψης έπιτελικής κατάρτισης και λόγω του φανατισμού τους. Άναμφίβολα ή παράδοση του 'Ελληνικού Στρατού σε αυτόν ένίσχυσε τό κύρος του. Μεταπολεμικά δικάστηκε για τό φόνο 'Αμερικανών αιχμαλώτων στις 'Αρδένες τό Δεκέμβριο του 1944, όπως και για τό φόνο του Röhm, αλλά σε λίγα χρόνια άποφυλακίστηκε. Βλ. σχετικά C. Messinger, *Sepp Dietrich, The Gladiator of Hitler*, Λονδίνο 1980.

14. Προφανώς ή έξυπνη στρατηγικά αυτή κίνηση να στραφεί από την Καλαμπάκα προς τό Μέτσοβο και τὰ 'Ιωάννινα δεν όφειλόταν σε δική του πρωτοβουλία, αλλά σε σχεδιασμό του 'Επιτελείου του List. Πβ. Μ. Mazower, *Στην Έλλάδα του Χίτλερ*, έλλ. μετ. έκδ. 'Αλεξάνδρεια, 'Αθήνα 1994, σ. 42.

15. Βλ. σχετικά Β. Μαθιόπουλου, *Η συμμετοχή της 'Ελλάδος στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο*, τόμ. Α', 'Αθήνα 1988, σ. 290 κ.έ., Τσολάκογλου, δ.π., σ. 59 κ.έ., Mazower, δ.π., σ. 42.

κων στρατηγῶν, ἀφοῦ οἱ διάδοχοί τους Μπάκος καὶ Τσολάκογλου συνέχισαν συνωμοτοῦντες μέχρι τέλους. Μόνη φωτεινὴ ἐξαίρεσι στὸ σῶμα αὐτῶν Στρατηγῶν ὑπῆρξε ὁ ἀντιστράτηγος Πιτσιάκας, δ/κτῆς τοῦ Τ.Σ.Η., ποὺ ἔμεινε πιστὸς μέχρι τέλος στὸ καθῆκον ποῦ τοῦ ἐπέβαλε ὁ ὄρκος, ἡ στρατιωτικὴ του τιμὴ καὶ ἡ ἱστορία τῆς πατρίδος¹⁶.

Ὑπὸ τὸ πρίσμα αὐτὸ τῆς σύγχυσι καὶ τῆς ἀποθάρρυνσι ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου, διοικητῆς τοῦ Γ' Σ.Σ. καὶ ΓΣΔΜ, σὲ συνεννόησι μὲ τὸν στρατηγὸ Μπάκο, διοικητῆ τοῦ Β' Σ.Σ., τὸν στρατηγὸ Δεμέστιχα, διοικητῆ τοῦ Α' Σ.Σ. καὶ τὸν Μητροπολίτη Ἰωαννίνων Σπυρίδωνα¹⁷, ἀνέλαβε, ὡς μὴ ὤφειλε, τὴν πρωτοβουλία νὰ παραδώσει στοὺς Γερμανοὺς ἀνευ ὄρων τὴν Ἑλληνικὴ Στρατιά Μακεδονίας - Ἡπείρου, ἐνῶ ἀκόμη ὁ ἀγῶνας συνεχιζόταν στὰ μετόπισθεν καὶ μάλιστα μὲ τὸ πρόσθετο ἄγχος τῆς ἐπιτυχοῦς ἀπαγκίστρωσι τῶν βρετανικῶν δυνάμεων, τίς ὁποῖες εἶχε στοχοποιήσει ἡ γερμανικὴ ἐπίθεσι γιὰ νὰ ἀποφευχθεῖ μία νέα Δουνκέρκη.

Στὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγι¹⁸ (Kriegstagebuch) τῆς Ἐπιλεκτῆς Μεραρχίας Leibstandarte SS Adolph Hitler, ἀναφέρεται ὅτι στίς 08.15 τῆς 20.4.41 ἐμφανίζεται στὸ στενὸ τῆς Κατάρας «ἓνας κήρυκας ὁ ὁποῖος ἐξηγεῖ ὅτι ὁ Διοικητῆς τῆς Στρατιάς Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου εἶναι ἔτοιμος μὲ 16 Μεραρχίες νὰ συνθηκολογήσει ἀνευ ὄρων. Ταυτόχρονα παραδίδει μία χειρόγραφη ἐπιστολή τοῦ Διοικητῆ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιάς γιὰ τὸν Führer καὶ Ἀνώτατο Διοικητῆ τῆς Wehrmacht. Οἱ διαπραγματεύσεις ποῦ ἔκανε ὁ Διοικητῆς τῆς L. SS A.H., ὁ ὁποῖος προσέτρεξε ἐκεῖ, ὀδήγησαν στὴν κατάπαυσι τοῦ πυρὸς

16. Σὲ ἐξαιρετικῶς ἐπείγουσα διαταγὴ του (19.4.1941) πρὸς τοὺς Μεγάλους Σχηματισμοὺς, τῶν ὁποίων οἱ Διοικητῆς συνωμοτοῦντες μὲ τὸν Τσολάκογλου κατέκλυζαν μὲ συνεχεῖς ἀναφορὲς τὸ Τ.Σ.Η. ζητώντας ἀνακαχή, ὁ Πιτσιάκας ἀρνήθηκε αὐτὴ τὴ λύσι μὲ τίς λέξεις: «Τὸ τοιοῦτον ἀντίκειται εἰς τὰς ἀρχάς μου, τὸν ὄρκον μου καὶ τὸν στρατιωτικὸν μου χαρακτῆρα». Βλ. σχετικὰ Τσολάκογλου, ὁ.π., σ. 97. Σὲ ἀναφορὰ του ἐπίσης πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸν Ἀρχιστράτηγον (19.4.1941) ἔγραφε: «Δὲν δύναμαι νὰ προτείνω, οὔτε ν' ἀναλάβω τὴν προτεινομένην ὑφ' ὄλων τῶν ὑπ' ἐμὲ Διοικήσεων λύσι τῆς ἀνεξαρτητοποιήσεώς μου διὰ νὰ συνθηκολογήσωμεν μετὰ τοῦ ἐχθροῦ. Εἶμαι στρατιώτης καὶ θὰ ὑπακούσω εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως καὶ τῶν προϊσταμένων μου». Βλ. Τσολάκογλου, ὁ.π., σ. 99.

17. Σὲ ἐπιστολή του (19.4.1941) πρὸς τὸν Δ/τῆ τοῦ Τ.Σ.Η. Ἀν/γο Πιτσιάκα, ὁ Μητροπολίτης Σπυρίδων μὲ περισσὴ ἐλαφρότητα καὶ εὐκολία τὸν παρώτρυνε στὴν ἐπιτοκία καὶ ἀτίμωσι μὲ τίς φράσεις: «Τολμήσατε στρατηγέ, αἱ στιγμαὶ εἶναι πολὺτιμοι». Σὲ προηγούμενη ἐπίσης ἐπιστολή του (16.4.1941) πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Κορυζῆν ὁ ἴδιος Ἰεράρχης ἔγραφε: «Σὰς ἐξορκίζω, ἐπιτρέψατε αὐθροεῖ ἐλευθέραν ἐνέργειαν Στρατιάς Ἡπείρου». Ὁ Ἰεράρχης αὐτὸς δὲν συμμετεῖχε στὴν κυβέρνησι Τσολάκογλου, ὁμοῦ ἀναρριχῆθηκε στὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τὸ 1949.

18. Ἀπὸ τὰ γερμανικὰ στρατιωτικὰ ἀρχεῖα ποῦ πρῶτος συγκέντρωσαν, κατέταξαν καὶ φωτογράφησαν οἱ Ἀμερικανοί, ἀρ. T-314/1468, ποῦ βρίσκονται στὰ ἀρχεῖα τῆς ΔΙΕ. Πά τὰ γεγονότα βλ. ἐπίσης Χ. Φλάισερ, *Στέμμα καὶ Σβάστικα*, τόμ. Α' σ. 86 κ.ἐ. Ἀθήνα 1987.

στις 18.00. Οί διαπραγματεύσεις διεξήχθησαν στο Στρατηγείο του Έλληνα Διοικητή».

Ο ίδιος ο Τσολάκογλου σέ κρυπτογραφημένο σήμα πού απέστειλε στους Διοικητές των Μεραρχιών και των Σωμάτων Στρατού με ήμερομηνία 20 Απριλίου 1941 πιστοποιεί τὰ παραπάνω. «*Παρά τήν αντίθεσιν Διοικητοῦ Στρατιᾶς ἔχων ὑπ' ὄψιν ὡς ὑποχρεωτικὴν ἐντολὴν ἐξουσιοδότησίν σας λόγω οἰκτρᾶς καταστάσεως ἀνδρῶν ἀρνούμενων νὰ πολεμήσωσι ἀνέλαβον με συντριβὴν πρωτοβουλιᾶν μετὰ λοιπῶν Σωματάρχων καὶ ἀπεστάλησαν σήμερον πρωΐαν κήρυκες πρὸς Γερμανοὺς πρὸς συνθηκολόγησιν. Ἐξορκίζω τοὺς πάντας συγκρατήσωμεν ὅ,τι δυνατόν, ἵνα τηροῦντες σύνορα ἔναντι Ἰταλῶν μέχρι λήψεως ἀποφάσεως περισώσωμεν ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τιμῆν».*

Οί πράξεις του τῶν ἐπόμενων ἡμερῶν ὅμως ἀνατρέπουν τοὺς ἰσχυρισμούς του, ὅτι δηλ. ἐνήργησε «λόγω τῆς οἰκτρᾶς καταστάσεως τῶν ἀνδρῶν» καὶ γιὰ νὰ περισώσει «ὅ,τι ἀπομένει ἀπὸ τιμῆν».

Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας ἀποστέλλει καὶ δεῦτερο σήμα πρὸς ὅλους τοὺς μεγάλους σχηματισμούς (Τμῆμα Στρατιᾶς Ἠπειροῦ, Τμῆμα Στρατιᾶς Δυτικῆς Μακεδονίας - Τμῆμα Στρατιᾶς Κεντρικῆς Μακεδονίας):

«*Ἀπὸ 18ης ὥρας σήμερον συνήφθη ἀνακωχὴ μετὰξὺ Ἑλληνικῶν καὶ Γερμανικῶν Στρατευμάτων.*

Ἐντὸς νυκτὸς 20 πρὸς 21 ἐπεμβάσει Γερμανοῦ Ἀρχιστρατήγου συνάπτειται ἀνακωχὴ καὶ μετὰξὺ τῶν Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν Στρατευμάτων.

Ἑλληνικὸς Στρατὸς θ' ἀποσυρθῆ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα καὶ δὲν θὰ εἰσέλθῃ Ἰταλικὸς Στρατὸς Ἑλληνικὸν ἔδαφος.

Στρατὸς δὲν θεωρεῖται αἰχμάλωτος πολέμου.

Ἀὔριο θὰ διέλθῃ μηχανοκίνητος φάλαγξ ἐκ Μετσόβου καὶ Ἰωαννίνων πρὸς Ἀργυροκάστρον, πρὸς Πρεμετὴν καὶ πρὸς Λεσκοβίκιον διὰ νὰ παρεμβληθεῖ μετὰξὺ ἡμῶν καὶ Ἰταλῶν. Ἡ ὁδὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐλευθέρη ἀπὸ κάθε αὐτοκίνητον ἢ φάλαγγα».

Ἡ ἔδρα τοῦ Τσολάκογλου ἦταν στὸ Βοτονόσι ὅπου παραβρέθηκε ἕνας παρατηρητῆς τοῦ Τ.Σ.Η.¹⁹ Στὰ Ἀπομνημονεῦματά του ὅμως ὁ Τσολάκο-

19. Ο Τσολάκογλου, ὁ.π., σ. 141, ὑποστηρίζει ὅτι, μόλις τὸ Τ.Σ.Η. (Πιτοίκας) πληροφορήθηκε τὴν ἀφίξη τοῦ Sepp Dietrich στὸ Βοτονόσι, ἀπέστειλε ἐπιτελεῖο γιὰ νὰ παρακολουθήσει τὶς διαπραγματεύσεις καὶ τὴ σύνταξη τοῦ Πρωτοκόλλου. Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πιτοίκα, πού προφανῶς ὀφειλόταν στὸ φόβο του γιὰ μείζονες παραχωρήσεις ἀπὸ μέρους τοῦ Τσολάκογλου, πιστοποιεῖται καὶ ἀπὸ τὰ Βρετανικὰ Διπλωματικὰ Ἀρχεῖα. Συγκεκριμένα ὁ Sir Michael Palairi, πρέσβης τῆς Μ. Βρετανίας στὴν Ἀθήνα, ἀπέστειλε τηλεγράφημα στὶς 21.4. πρὸς τὸ Foreign Office ἀναφέροντας ὅτι ὁ Πιτοίκας τοῦ ἔστειλε τηλεγράφημα μετὸ ὁποῖο τὸν πληρο-

γλου, θέλοντας να απαλύνει την πρότασή του για άνευ όρων παράδοση, υποστηρίζει ότι ο ίδιος έθεσε 4 όρους στους Γερμανούς τους οποίους μετέφεραν οι κήρυκές του, μιά τριμελής δηλ. επιτροπή υπό τον Σ/χη ΠΒ Νικ. Μπαλή. Ο Ισχυρισμός όμως αυτός του Τσολάκογλου δεν ευσταθεί, αφού όποιος επίζητεί ανακαχή δεν είναι δυνατόν να επιβάλλει όρους. Αυτό που μπορεί να γίνει δεκτό είναι ότι στη συζήτηση για το Σύμφωνο Συνθηκολόγησης ο Τσολάκογλου θά πρότεινε να μη θεωρηθεί αιχμάλωτος πολέμου ο στρατός, κάτι ήδη που οι Γερμανοί για λόγους θαυμασμού –ή και σκοπιμότητας– είχαν αποδεχθεί κατά τη συνθηκολόγηση της 9ης Άπριλίου. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι αποσιωπά σκόπιμα την επιστολή προς τον Führer του 3ου Reich, αφού ή άσυνήθιστη αυτή ενέργεια προδίδει την πρόθεση του Τσολάκογλου να εγγράψει μελλοντική υποθήκη για την ανάληψη της πρωθυπουργίας αποκτώντας ο ίδιος έπαφή με τον ίδιο τον Führer. Αυτό επιβεβαιώθηκε από τη δεύτερη επιστολή με την όποια ζητεί την ανάληψη της πρωθυπουργίας, όπως θά διαπιστώσουμε πιό κάτω.

Η πρώτη αυτή επιστολή, γραμμένη στα γαλλικά, ήταν ή έξης:

Στόν Έξοχώτατο Άδόλφο Χίτλερ

Άρχηγό του 3ου Ράιχ

Μέ έντολή της Στρατιάς ή όποια πολεμά και στό όνομα του Έλληνικού λαού επιβεβαιωμένα άπενθυνόμαστε σήμερα στόν Άρχηγό του μεγάλου Γερμανικού Έθνους και παρακαλούμε την Έξοχότητά σας τόν Φύρερ του 3ου Ράιχ να διατάξετε την κατάπαυση του πυρός στη Μακεδονία και την Ήπειρο με την πεποίθηση ότι αυτό τυγχάνει της έπιδιοκμασίας του Έλληνικού Στρατού, ότι θά έχει την έκτίμηση των γενναίων στρατιωτών και έπίσης ότι ή τύχη τους θά ρυθμιστεί με τρόπο άντάξιο της μεγάλης ιστορίας του διά μέσου των αιώνων.

Ό Στρατηγός Διοικητής

της Στρατιάς Ήπειρου

Γεώργιος Τσολάκογλου

Στό ίδιο Πολεμικό Έμερολόγιο αναφέρεται ότι κατά τη διαδρομή προς τό Στρατηγείο οι αξιωματικοί της Leibstandarte έγιναν άντικείμενο ζωηρών έκδηλώσεων θαυμασμού από μέρους των Έλλήνων αξιωματικών και στρατιωτών. Η άναφορά αυτή, για την όποια δεν έχουμε άντίστοιχη έλληνική

φορούσε ότι έστειλε άπεσταλμένους να πληροφορηθούν τους γερμανικούς όρους συνθηκολόγησης, μετά από έντονες πιέσεις των ύφισταμένων του διοικητών και λόγω της κατάστασης του στρατεύματος. Ο Palaiet άναρωτιέται άν ο Πιτσιόκας ενεργεί μεμονωμένα ή ζητεί γενική συνθηκολόγηση. Βλ. *Χρονολόγιο Γεγονότων*, δ.π., Έγγρ. 509 (σ. 175).

έπιβεβαίωση, πρέπει να θεωρηθεί μάλλον πραγματική, γιατί οί συνθήκες διάλυσης τών Μονάδων, ή πτώση του ήθικου και ή προπαγάνδισή της κυοφορούμενης συνθηκολόγησης είχαν δημιουργήσει ευνοϊκό κλίμα για την άποδοχή τών Γερμανών και ιδίως τών επίλεκτων Μονάδων, όπως τὰ Waffen-SS πού είχαν μυθοποιηθεί για τή σκληρή εκπαίδευσή τους.

Τήν ευθύνη βέβαια τής ενέργειας αυτής φέρνει άκέραια ό Τσολάκογλου, πού παραβαίνοντας προκλητικά τήν αντίθετη έντολή του Άρχηγού τής Στρατιάς Ήπειρου (άντ/γου Πιτσιάκα), του Άρχηγού του Γενικού Έπιτελείου (άντ/γου Παπάγου) και τής νόμμης Κυβέρνησής του, χωρίς αίσθημα ευθύνης άπέναντι στην Ιστορία τής χώρας και τις θυσίες τών στρατιωτών, άποφάσισε με ιδιοτελή, όπως θά άποδειχθεί, κίνητρα να συνωμοτήσει και να συνθηκολογήσει.

Ή εξέλιξη αυτή, όταν έγινε γνωστή στο Γενικό Έπιτελείο, προκάλεσε τήν άμεση αντίδραση του Άρχιστρατήγου Παπάγου ό όποιος σε έπείγουσα διαταγή του (21.4.41) πρός τόν Διοικητή τής Στρατιάς Ήπειρου Ί. Πιτσιάκα ζητεί επικαλούμενος τόν πατριωτισμό όλων τή συνέχιση του άγώνα μέχρι έσχάτου όριού δυνατοτήτων τής Στρατιάς και διατάσσει τήν άμεση άντικατάσταση Τσολάκογλου.

Ό κύβος όμως είχε ριφθεί. Άπό τήν 6η άπογευματινή τής προηγούμενης (20ης Άπριλίου, άνήμερα του Πάσχα), ίσχυε ή κατάπαυση του πυρός με ένα σχέδιο συμφωνίας μεταξύ του Τσολάκογλου και του Dietrich πού είχε συνταχθεί με τή βοήθεια του γερμανομαθούς ύπυλαρχου Νικ. Μπαλταζή.

Ή συμφωνία περιελάμβανε τά έξής²⁰:

1. Παύουν αί έχθροπραξίαι μεταξύ Έλλάδος και Γερμανίας τήν 18ην ώραν τής σήμερον και μετ' όλίγας ώρας παύουν αί έχθροπραξίαι μεταξύ Έλλάδος και Ίταλίας μερίμνη του Γερμανού άρχιστρατήγου.

2. Έπιτρέπεται ή διέλευσις Γερμανικού Στρατού από τής αύριον Δευτέρας (21ης Άπριλίου) ίνα παρεμβληθῆ μεταξύ Ίταλικών και Έλληνικών Στρατευμάτων και ίνα διευκολυνθώσι τά κάτωθι συμφωνηθέντα:

α) Τά Έλληνικά Στρατεύματα ύποχρεοῦνται ν' άποσυρθώσι μέχρι τών παλαιών Έλληνο-Άλβανικών συνόρων εις χρονικόν διάστημα 10 ήμερών.

β) Αί Στρατιαί Ήπειρου και Μακεδονίας θ' άπομακρυνθώσι, τών άνδρῶν παραδιδόντων τόν όπλισμόν των εις άποθήκας όρισθησομένης παρὰ τής Στρατιάς και εἶτα θά μεταβῶσιν εις τās έστίας των.

γ) Οί Άξιωματικοί θά φέρωσι τήν έξάρτυσιν και τόν όπλισμόν των τμη-

20. Βλ. Τσολάκογλου, σ. 140 κ.έ.

τικῶς μὴ θεωρούμενοι ὡς αἰχμάλωτοι. Ὁ Στρατὸς θὰ ρυθμισθῆ καὶ οἱ Ἀξ/κοὶ θὰ διοικῶνται βάσει τῶν ἑλληνικῶν νόμων.

δ) Ὁ ἐφοδιασμός γενικῶς τοῦ Στρατοῦ θὰ συνεχισθῆ μερίμνη αὐτοῦ.

Σὲ αὐτὴ τὴν 1η Συνθήκη ἀνακαυχῆς (Waffenstillstandsvertrag) ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἀντιμετώπισθη ἱπποτικά, ἀφοῦ οὔτε αἰχμάλωτος πολέμου θεωρήθηκε, οὔτε ἀφαιρέθηκαν οἱ ἐξαρτύσεις μὲ τὰ ξίφη τῶν ἀξιωματικῶν. Αὐτὸ βέβαια δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ στὴ γενναϊοφρονα διάθεσι τοῦ Sepp Dietrich, ἀφοῦ ὁ ἴδιος ζήτησε χρόνον γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τοὺς ἀνωτέρους του²¹, ἀλλὰ, ὅπως συνέβη καὶ στὴ συνθηκολόγησι τῆς 9ης Ἀπριλίου μεταξὺ Μπακόπουλου καὶ Veiel, οἱ Γερμανοὶ ἤθελαν νὰ τιμῆσουν ἕναν ἀντίπαλον ποῦ ὑπερέβη σὲ γενναϊότητα ὄλους τοὺς μέχρι τότε ἀντιπάλους τοὺς στὴν Εὐρώπῃ²², καὶ βέβαια νὰ ἐξασφαλίσουν ἔτσι καὶ τὴ φιλία του. Ἡ στάσι ὁμως αὐτὴ, ποῦ φαινόταν κατ' ἀρχὰς νὰ ἱκανοποιεῖ τὴν παράκλησι τοῦ Τσολάκογλου στὴν ἰδιόχειρη ἐπιστολή του στὰ γαλλικά πρὸς τὸν Führer τοῦ 3ου Reich, δηλ. «νὰ ρυθμιστῆ ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν μὲ ἀξιοπρεπῆ τρόπο, ἀνάλογο τῆς ἱστορίας του διὰ μέσου τῶν αἰώνων», δυστυχῶς μεταβλήθηκε ραγδαία τὸ ἐπόμενο 48ωρον.

Τὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιον τῆς Leibstandarte SS A.H. μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὴν ἴδια νύχτα τῆς 20ῆς Ἀπριλίου ὁ Δ/τής τῆς Sepp Dietrich συνόδευσε τὸν Τσολάκογλου στὴ Λάρισα, ὅπου εἶχε ἤδη ἐγκατασταθεῖ τὸ Στρατηγεῖο τοῦ XL Σώματος Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Stumme, προϊστάμενον σχηματισμὸ τῆς Μεραρχίας τοῦ Sepp Dietrich, γιὰ νὰ ἐπικυρωθοῦν οἱ ὅροι τῆς

21. Ὁ Τσολάκογλου, ὁ.π., σ. 139, γράφει ὅτι ὁ Γερμανὸς Μέραρχος Στρατηγὸς Dietrich ἄκουσε τοὺς ἀξιωματικούς, ποῦ περιμεναν ἐπὶ 4ωρον, μὲ φαινομενικὴ εὐμένεια καὶ ἀπίλθε γιὰ νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν προϊστάμενον του, προφανῶς τὸν List, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται νὰ συζητήσῃ μὲ τὸ Γενικὸ Ἐπιτελεῖο καὶ τὸν Hitler λόγω τῆς ἰδιαίτερης σχέσις τους. Ἐπέστρεψε μετὰ 2ωρον καὶ ζήτησε νὰ τὸν ὀδηγήσουν στὸν Τσολάκογλου.

22. Ὁ Hitler σὲ λόγο του στὸ Reichstag στίς 4 Μαΐου μὲ ἀφορμὴ τὴ βαλκανικὴ ἐκστρατεία ἀναφέρθηκε στὴν ἐμπειρία ποῦ ἀποκόμισε ἡ Wehrmacht ἀπὸ τὴ συγκρουσὴ τῆς μὲ τίς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις καὶ τόνισε κατηγορηματικά: «Ἐνώπιον τῆς ἱστορίας εἶμαι ὑποχρεωμένος ν' ἀναγνωρίσω ὅτι ἀπὸ ὄλους τοὺς μέχρι τώρα ἀντιπάλους μας, ὁ Ἕλληνας στρατιώτης ἐπολέμησε μὲ ἐξαιρετικὴ γενναϊότητα καὶ δὲν παραδόθηκε, παρὰ ὅταν κάθε ἀντίστασι του ἦταν ἀδύνατη. Ὡς ἐκ τούτου ἀποφάσιμα νὰ μὴν κρατηθεῖ κανένας Ἕλληνας στρατιώτης αἰχμάλωτος καὶ οἱ ἀξιωματικοὶ νὰ διατηρήσουν τὸ προσωπικὸν τους ὄπλον». Βλ. εἰδικότερα M. Donagis, *Hitler. Reden und Proklamationen 1932-1945*, Wützburg 1963, σ. 1706. Αὐτὸ ὡστόσο δὲν τὸν ἀπέτρεψε ἀπὸ τὸ νὰ παραχωρήσῃ τὴν Ἀνατ. Μακεδονία καὶ Θράκη στὸν «πιστὸ σύμμαχον τοῦ Μεγάλου Πολέμου» δηλ. τοὺς Βουλγάρους, στὸν ἴδιον αὐτὸν λόγο. E. Schramm von Thadden, *Griechenland und die Grosse Mächte im zweiten Weltkrieg*, 1955.

συνθηκολόγησης που είχε τελικά καθαρογραφεί στα έλληνικά και στα γερμανικά και μονογραφήθει²³ από τους Τσολάκογλου και Dietrich.

Την ίδια νύχτα ο Τσολάκογλου επέστρεψε στα Ίωάννινα και εγκαταστάθηκε στο Στρατηγείο του Τ.Σ.Η. -άφου ήδη ο Πιτσιάκας έχοντας παραμερισθεί είχε αναχωρήσει για την Αθήνα- όπου δέχτηκε την επόμενη μέρα 21.4 την επίσκεψη του επιτελάρχη της 12ης Στρατιάς του List, υποστράτηγου von Greiffenberg, συνοδευμένου από τον Sepp Dietrich. Και οι δύο είχαν την εντολή να πείσουν τον Τσολάκογλου να υπογράψει ένα νέο Σύμφωνο με τροποποιημένους όρους. Οι διαπραγματεύσεις οδήγησαν στην υπογραφή του δεύτερου Συμφώνου Συνθηκολόγησης (Kapitulationsvertrag) που υπογράφηκε από τον Τσολάκογλου και τον von Greiffenberg στα Ίωάννινα σύμφωνα με το Kriegstagebuch της 73ης Μεραρχίας ΠΖ και όχι στη Λάρισα²⁴, όπως πιστεύεται μέχρι σήμερα²⁵.

Το δεύτερο αυτό Σύμφωνο περιελάμβανε τα εξής:

2ον Πρωτόκολλον 21'Απριλίου 1941

Έν μετώπω τῆ 21'Απριλίου 1941

Πρωτόκολλον Παραδόσεως

Μεταξὺ τῆς Ἀνωτέρας Διοικήσεως τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἐν Ἑλλάδι, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸν τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Ἀντιστράτηγον v. Greiffenberg καὶ τῆς Ἀνωτέρας Διοικήσεως τῆς Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Στρατιάς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας, ἀντιπροσωπευομένης ἀπὸ τὸν Ἀρχιστράτηγον Στρατηγὸν ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ, συμφωνήθησαν τὰ κάτωθι:

23. Ἀπομνημονεύματα, σ. 140. Ἡ συνθηκολόγηση πάντως αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ θεωρήθηκε «δῶρο ἐξ οὐρανοῦ» γιὰ τὸν Χίτλερ, ποὺ ὀλοκλήρωνε γρήγορα καὶ χωρὶς πολλὰς ἀπώλειες τὴν κατάκτηση τῆς χώρας. Βλ. σχετικὰ J. Gross, *Polish Society under German Occupation: the General government 1939-1944*, Πρίνστον 1979. Ὁ Τσολάκογλου, ὁ.π., σ. 141, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ σύναψη τῆς συνθηκολόγησης ἀναφέρθηκε διὰ τοῦ ἀσφραγίστου ἐπὶ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο τὸ βράδυ τῆς 20ῆς Ἀπριλίου. Πάντως ὁ Παπάγος, ὁ.π., σ. 443, ὑποστηρίζει ὅτι τὴν αὐτόβουλη συνθηκολόγηση τοῦ Τσολάκογλου πληροφόρηθηκε ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Heywood, σύνδεσμο τῆς Βρετανικῆς Ἀποστολῆς ἐπὶ τὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο. Ἐτσι, τὸ μεσημέρι τῆς 21ῆς Ἀπριλίου ὁ Παπάγος μὲ ἐπεῖγον τηλεγράφημά του (ἀρ. 1645) ἐπεκαλεῖτο τὸν πατριωτισμὸ πάντων γιὰ τὴ συνέχιση τοῦ ἀγῶνα μέχρις ἐσχάτου ὁρίου δυνατοτήτων τους καὶ διέτασσε τὴν ἀμεση ἀνικατάσταση τοῦ Τσολάκογλου. Τὸ τηλεγράφημα δὲν παρελήφθη γιὰτὶ ὁ Πιτσιάκας εἶχε στὸ μεταξὺ ἀναχωρήσει γιὰ τὴν Αἴθινα.

24. Παπάγου, ὁ.π., σ. 443.

25. Kriegstagebuch 21.4.1941: «Προηγουμένως ἔπρεπε νὰ ἀναμένουν τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ἐπιτελάρχη τῆς Στρατιάς, ὑποστράτηγου von Greiffenberg, ἀπὸ τὰ Ίωάννινα, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ διεξήγαγε τὶς διαπραγματεύσεις συνθηκολόγησης μὲ τὸν Ἑλληνα Ἀνώτερο Διοικητή».

1) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἐν Ἑλλάδι ἀποδέχεται τὴν ἄνευ ὄρων παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

2) Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βασιλικὴν Στρατιὰν Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας εἶναι αἰχμάλωτοι Πολέμου. Τὰ ὄπλα, ὀλόκληρον τὸ πολεμικὸν ὕλικόν καὶ ἅπαντα τὰ εἶδη ἐφοδιασμοῦ τῆς Στρατιᾶς αὐτῆς εἶναι λεία πολέμου τοῦ Γερμανικοῦ Στρατεύματος.

3) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν ἐν Ἑλλάδι Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἀναγνωρίζει ὅτι τὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα ἠγωνίσθησαν γενναίως καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν.

Ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ διατηροῦν τὸν ὄπλισμόν των καὶ τὰς ἐξαρτύσεις των.

4) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἀφ' ἐνός θὰ μερμνήσῃ δι' ὄλων τῶν μέσων ὅπως διακοπῶσιν αἱ ἐχθροπραξίαι, παύσῃ κάθε διασπορὰ καὶ καταστροφὴ ὕλικου, αἱ δὲ ὁδοὶ αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Στρατιᾶς νοτίως τῆς ζώνης διαχωρισμοῦ (ἴδε παράγραφον 9) νὰ ἐπισκευασθῶσι ἀμέσως.

Ἡ Ἀνωτέρα Γερμανικὴ Διοίκησις ἀφ' ἐτέρου θὰ διατάξῃ τὴν παῦσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς τὰ Γερμανικὰ Στρατεύματα, εὐθύς ὡς τὸ πρωτόκολλον τοῦτο ἀναγνωρισθῇ καὶ ὑπογραφῇ.

5) Ὁ ἐκπλους παντοειδῶν πλοίων ἐκ τῶν λμιένων περιοχῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου δέον ν' ἀπαγορευθῇ ἀμέσως. Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θὰ μερμνήσῃ ἵνα τὰ εἰς τοὺς λμιένας εὐρισκόμενα πλοῖα παραμείνωσιν αὐτόθι μέχρι νεωτέρας Διαταγῆς ὑπὸ ἐπίβλεψιν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων.

6) Οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι πολέμου θὰ παραμείνωσιν πρὸς τὸ παρὸν εἰς χώρους συγκεντρώσεως. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν πολεμικῶν διαπραγματεύσεων προβλέπεται ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπάντων τῶν μονίμων καὶ ἐφέδρων Ἀξιωματικῶν, Ὑπαξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν.

7) Ἡ Ἀνωτέρα Ἑλληνικὴ Διοίκησις θέλει μερμνήσῃ ἵνα τὰ ἑλληνικὰ τμήματα παραμείνωσιν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀξ/κῶν των ὡς καὶ διὰ τὴν λῆψιν μέτρων διὰ τὴν κανονικὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων ἀνακωχῆς.

Ὁ ἐφοδιασμός καὶ ἱατρικὴ περίθαλψις τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ στρατευμάτων θὰ γίνηται μερμνή τῆς Ἀνωτέρας Ἑλληνικῆς Διοικήσεως.

8) Ἡ Ἀνωτέρα Διοίκησις τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων θὰ ὀρίσῃ πληρεξούσιον Ἐπιτελικὸν Σύνδεσμον πρὸς διακανονισμόν τῶν λεπτομερειῶν τῆς ἐκτελέσεως τῶν ὄρων παραδόσεως, μετὰ σχετικοῦ Γερμανικοῦ Συνδέσμου ὀρισθησομένων ἀργότερον.

Ὁ Σύνδεσμος οὗτος θὰ ἐπιδώσῃ τὸ ταχύτερον δυνατὸν μίαν συνολικὴν κατάστασιν ἐμφαίνουσαν τὴν δύναμιν, ἐξοπλισμόν καὶ στρατιωτικὴν συγκρότησιν τῆς τέως Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας.

9) *Με τὴν Βασιλικὴν Ἰταλικὴν Ἀνωτέραν Διοίκησιν ἐν Ἀλβανία θὰ ὀρισθῆ ζώνη διαχωρισμοῦ, ἵνα ἐπιτευχθῆ μία ταχεῖα παύσις ἐχθροπραξιῶν ἐφ' ὀλοκλήρου τοῦ μετώπου καὶ ἡ κατὰ τὸ δυνατόν ἄνευ προστριβῆς ἐκτέλεσις τῆς παραδόσεως.*

Ποῖον πολεμικὸν ὕλικὸν καὶ ποῖα ὄπλα θὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν Ἀνωτέραν Ἰταλικὴν Διοίκησιν θέλει διακανονισθῆ βραδύτερον.

Ὅ

*Στρατηγὸς Διοικητῆς τῆς
Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς
Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας
Γ. Τσολάκογλου*

Ὅ

*Ἀρχηγὸς τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου
τῶν ἐν Ἑλλάδι Γερμανικῶν
Στρατευμάτων
von Greiffenberg*

Εἶναι φανερό ὅτι στὸ 2ο αὐτὸ κείμενο τῆς συνθηκολόγησης, πὺ προφανῶς ἦταν ἀποτέλεσμα ἰταλικῶν πιέσεων, ἐξέλιπαν οἱ ἀβρότητες τοῦ πρώτου. Πρῶτα-πρῶτα πρέπει νὰ ἐπισημανθῆ ὅτι γιὰ πρώτη φορὰ ἐπιβεβαιώνεται ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς γερμανικῆς πλευρᾶς (Ἡμερολόγιο τῆς Leibstandarte) ὅτι ὁ Τσολάκογλου ἦταν ἔτοιμος νὰ παραδοθῆ μὲ 16 Μεραρχίες ἄνευ ὄρων (bedingungslos), ἀφοῦ στὸ ἄρθρο 1 τοῦ Συμφώνου ἀναφέρεται ἡ ἄνευ ὄρων παράδοση τῆς Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας. Ἐπειτα, στὸ ἄρθρο 2 ἀναφέρεται ρητὰ ὅτι οἱ ἀνήκοντες στὴν Ἑλληνικὴ Στρατιὰ εἶναι αἰχμάλωτοι πολέμου, ὅρος πὺ δὲν προβλεπόταν στὴν 1η Συνθηκολόγησι Dietrich-Τσολάκογλου.

Κι ὅμως ὁ Τσολάκογλου στὰ Ἀπομνημονεύματά του²⁶, μολονότι καταγγέλλει τὸ νέο Σύμφωνο ὡς προῖόν βίας καὶ μὴ ἐλευθέρως βουλήσεως, διαστρεβλώνει τὸ περιεχόμενό του ὑποστηρίζοντας πῶς δὲν περιεῖχε αἰχμαλωσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Τὸ σημαντικό ὅμως εἶναι ὅτι παρὰ τὴν παρασπονδία τῶν Γερμανῶν, ὁ Τσολάκογλου δὲν διανοεῖται νὰ ἀρνηθῆ τὴν ὑπογραφή του, ὄχι μόνο σὲ αὐτό, ἀλλὰ καὶ στὸ τρίτο Σύμφωνο, ἐπειδὴ προφανῶς ἀπέβλεπε στὴν πρωθυπουργοποίησή του.

Ἡ παραδοχὴ στὸ ἄρθρο 3 ὅτι τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα ἀγωνίστηκαν γενναῖα καὶ ἐκράτησαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν τὴν στρατιωτικὴν τιμὴν, ἐκτὸς τῆς ἀναγνώρισης τῆς ὑπέρτερης πολεμικῆς ἀνδρείας τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, φαίνεται πῶς ἦταν χειρονομία καλῆς θελήσεως πρὸς τὸν Τσολάκογλου, πὺ εἶχε περιέλθει σὲ δυσχερῆ θέση μετὰ τὴ ρητὴ αἰχμαλωσία τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

26. Βλ. σ. 142: Ἄλλως τε τὸ προτεινόμενον δεύτερον πρωτόκολλον οὔτε αἰχμαλωσίαν περιεῖχε... Ἐπίσης σ. 44: Αἰχμαλωσία δὲν προβλέπεται διὰ τοῦ 2ου πρωτοκόλλου.

Στό άρθρο ωστόσο 6 προσδιορίζεται ως χρόνος άπελευθέρωσης των Ελλήνων άξ/κών και όπλιτών τó πέρας τών διαπραγματεύσεων για τήν παράδοση του πολεμικού ύλικού, πού ανατέθηκε από τόν List για διεκπεραίωση στον άντιστράτηγο Bieler²⁷, δ/τή τής 73ης Μεραρχίας ΠΖ.

Οί διπλωματικές έξελίξεις όμως θά άλλαξαν δραματικά τó τοπίο. Τó πρωί τής 21.4 ó πρεσβευτής τής Γερμανίας στην Ίταλία von Mackensen κλήθηκε νά συναντήσει στη Βιέννη τόν Ύπουργό Έξωτερικών τής Ίταλίας Κόμπα Cianpo, ó όποιος του γνωστοποίησε τήν άπαίτηση του Duce νά άπευθυνθούν και σέ αυτόν γραπτά οί Έλληνες για νά ζητήσουν συνθηκολόγηση²⁸. Η διπλωματική παρέμβαση έφερε άμεσα άποτελέσματα στο στρατιωτικό πεδίο. Στο Πολεμικό Ήμερολόγιο²⁹ τής 73ης Μεραρχίας Πεζικού αναγράφονται τά έξής: «Τό άπόγευμα τής ίδιας μέρας (21.4) διαβιβάστηκε στο Άρχηγείο του ΧΛ Σώματος Στρατού στη Λάρισα, μία όδηγία (Weisung) του Führer, ή όποία όριζε ότι οί όμερεΐς διαπραγματεύσεις ανάμεσα στην 12η Στρατιά και τήν Έλληνική Στρατιά Ήπειρου - Μακεδονίας για συνθηκολόγηση και κατάπαυση πυρός θά ίσχυαν επίσης και για τήν έδρευούσα στην Ίταλία Ιταλική στρατιωτική δύναμη. Αυτό άπαιτούσε τήν άκύρωση του έπιτευχθέντος συμφώνου συνθηκολόγησης και τόν όρισμό όρων συνθηκολόγησης πού θά ίκανοποιούσαν και τά γερμανικά και τά Ιταλικά συμφέροντα».

Στό ίδιο Ήμερολόγιο αναφέρεται επίσης τó νέο αυτό σύμφωνο θά έόπτενε προσωπικά ó άρχηγός του Τμήματος έπιχειρήσεων (Chef der Operationsabteilung) τής Άνωτάτης Διοικήσεως Ένόπλων Δυνάμεων (O.K.W.), Στρατηγός του Πυροβολικού A. Jodl, πού θά κατέφθανε στην Λάρισα τήν έπομένη δηλαδή στις 22.4.

Τό Πολεμικό Ήμερολόγιο³⁰ αναφέρει στην έγγραφή τής 22.4 ότι «πρίν από τó μεσημέρι στο άεροδρόμιο τής Λάρισας διεξήχθησαν συζητήσεις μεταξύ μιάς αντιπροσωπείας Ίταλών άξ/κών με έπικεφαλής τόν έπιτελάρχη τής Όμάδος Στρατιών πού έδρευέι στα Τίρανα και τών στρατηγών Jodl, v.

27. Βλ. σχετικά Kriegstagebuch, 21.4.1941: «Έκει (δηλ. στη Λάρισα) βρισκόταν ó Άνώτατος Διοικητής τής 12ης Στρατιάς Στρατάρχη List, στον όποιο έδωσε αναφορά ó Δ/τής τής Μεραρχίας (δηλ. ó Bieler). Αυτός διετάχθη από τόν Στρατάρχη List νά όργανώσει τόν άφοπλισμό και νά θέσει υπό περιορισμό τή Στρατιά Ήπειρου - Μακεδονίας...».

Στις 25.4 ó Bieler (T315/1063) υπέβαλε αναφορά για τόν άφοπλισμό τής Έλληνικής Στρατιάς και δυσκολίες έφοδιασμού τών Έλλήνων στρατιωτών.

28. ADAD, Series D, τόμ. XII.2, έγγρ. 379 (σ. 499).

29. Kriegstagebuch, 21.4 (σ. 1).

30. Kriegstagebuch, 22.4 (σ. 3).

Greiffenberg και Bieler (Δ/τῆ τῆς 73ης Μερ. ΠΖ) μὲ σκοπὸ νὰ ἑναρμονίσουν τὶς ἰταλικὲς ἀπαιτήσεις μὲ τοὺς ὅρους τοῦ γερμανο-ἑλληνικοῦ συμφώνου συνθηκολόγησης. Οἱ ἰταλικὲς ὁμῶς ἀξιώσεις γιὰ μετακίνηση καὶ παράταξη τῶν γερμανικῶν δυνάμεων στὴν Ἥπειρο μὲ τρόπο, ὥστε ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ νὰ συμπεριλάβει καὶ τὰ Ἰωάννινα καὶ ἔτσι ἕνας ἀκόμη μεγάλος ἀριθμὸς αἰχμαλώτων καὶ πολεμικῆς λείας νὰ περιέλθει λόγω ταχείας προέλασης στὶς ἰταλικὲς δυνάμεις, δὲν ἔγιναν δεκτὲς ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στρατηγούς, πὺν ἐπικαλέσθησαν τὴ ρευστότητα τῆς κατάστασης ἀπὸ τὴν ἀπουσία μιᾶς σταθερῆς καὶ βέβαιης εἰκόνας στὰ σύνορα».

Ἡ ἀπροθυμία τῶν Γερμανῶν στρατηγῶν νὰ ἱκανοποιήσουν αὐτὴ τὴν ἀπαίτηση τῶν Ἰταλῶν ὀφειλόταν μᾶλλον στὴν περινοιά τους νὰ ἀποφύγουν ἀνεπιθύμητες ἀντιδράσεις τῶν Ἑλλήνων πὺν ὡς νικητὲς δὲν θὰ ἀνέχονταν νὰ αἰχμαλωτιστοῦν ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς, ὅπως καὶ στὴν ἀντίθεσή τους στὴν ἰδέα ὅτι ἕνας ἠττημένος στρατὸς ζητοῦσε μὲ τὸν ἀνέντιμο στρατιωτικὰ αὐτὸ τρόπο νὰ ἐκμεταλλεῦται τὴν κατάσταση καὶ νὰ αἰχμαλωτίσει τὸν νικητὴ του.

Οἱ Γερμανοὶ στρατηγοὶ σύμφωνα μὲ τὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιο³¹ τῆς 73ης Μερραρχίας ΠΖ ἄφησαν τοὺς Ἰταλοὺς ἀξιωματικούς στὴ Λάρισα, ἐνῶ οἱ ἴδιοι μετέβησαν ἀεροπορικὰ στὰ Ἰωάννινα (3 μ.μ. τῆς 22.4) γιὰ νέες συζητήσεις μὲ τὸν Τσολάκογλου ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν νέων ἐξελίξεων. Στὴν πρόταση τῶν Γερμανῶν νὰ στείλει ὁ Τσολάκογλου κήρυκες στὸ ἀλβανικὸ μέτωπο γιὰ ἐπίτευξη συνθηκολόγησης μὲ τὶς ἰταλικὲς δυνάμεις, ἐνῶ αὐτὲς εἶχαν ἠττηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ, ὁ Τσολάκογλου ἀντέταξε σθεναρὴ ἀντίσταση, ὅμως πολὺ ἀργά. Χρειάστηκε, ἀναφέρεται στὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιο³², «*ἡ ἰσχυρὴ ἐπίδραση τοῦ Jodl, πὺν διηύθυνε τὶς διαπραγματεύσεις καὶ ἀπαίτησε τελεσιγραφικὰ μέχρι τὴν 5ῃ ἀπογευματινῆ συμφωνία ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ πλευρά, ὥστε ὁ Τσολάκογλου σὲ συνεννόηση μὲ τοὺς ἄλλους Στρατηγούς νὰ δώσει τὴν ἀπάντησή του*»³³. Στὸ μεταξὺ οἱ Jodl καὶ v. Greiffenberg ἐπέστρεψαν στὴ Λάρισα, ἀφοῦ πρῶτα ὁ Jodl ζήτησε ἀπὸ τὸν Τσολάκογλου νὰ δώσει τὴν ἀπάντησή του στὸν ὑποστράτηγο Bieler πὺν πα-

31. Kriegstagebuch, 21.4 (σ. 3): «*Στις 13:00 ἀναχώρησαν ἀεροπορικὰ οἱ στρατηγοὶ Jodl, v. Greiffenberg καὶ Bieler, καθὼς καὶ ὁ ἀξιωματικὸς - σύνδεσμος στὴν Ἰταλικὴ Ἀνώτατη Διοίκηση, ἀν/χης Spräh, γιὰ τὰ Ἰωάννινα ἀφήνοντας τοὺς Ἰταλοὺς στὴ Λάρισα. Στις 15:00 ἄρχισαν στὰ Ἰωάννινα νέες συζητήσεις...*».

32. Βλ. Kriegstagebuch, 22.4 (σ. 3).

33. Βλ. Ἀπομν. ὀ.π., σ. 145, ὅπου ὁ Τσολάκογλου ἀναφέρει ὅτι οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ τοὺς ὁποίους συσκεπτόταν, ἦσαν οἱ στρατηγοὶ Δεμέστιχας καὶ Βραχνός, οἱ συνταγματάρχες Γρηγορόπουλος, Δημακόπουλος καὶ Μπαλοδήμιος, ὁ ἀντισυνταγματάρχης Χατζαρούλας, ὁ ἐπίλαρχος Βλάχος, κ.ἄ.

ρέμεινε στα Ίωάννινα γι' αυτόν τον λόγο. Στις 5 μ.μ. «*ο Τσολάκογλου παρέδωσε στον ύποστράτηγο Bieler μια γραπτή δήλωση*³⁴ στην οποία ανέφερε πώς ήταν αναγκασμένος, κάτω από την πίεση της κατάστασης, να αποδεχθεί τη συνθηκολόγηση με τους τροποποιημένους όρους και πώς ήταν έτοιμος να στείλει τον απαιτούμενο Έλληνα κήρυκα στο Ιταλικό μέτωπο για να ζητήσει εκεί κατάπαυση του πυρός»³⁵.

Στά Ίωάννινα βρισκόταν και ο Sepp Dietrich με τμήμα του έπιτελείου του. Ένα τάγμα της Leibstandarte SS A.H. εκινείτο ήδη από τα Ίωάννινα με αποστολή να παρεμβληθεί ανάμεσα στα Ιταλικά και έλληνικά στρατεύματα³⁶, συκρατώντας έτσι τους Ιταλικούς σχηματισμούς που ήθελαν να προωθηθούν στα έλληνικά έδαφη και διευκολύνοντας την υποχώρηση των Έλλήνων, μέχρι να γίνει γνωστή ή διαδρομή της όροθετικής γραμμής. Η πρόθεση έπίσης των Ίταλών να εκμεταλλευτούν την κατάσταση και να καρπωθούν μέρος της γερμανικής νίκης εκνευρίζουν τους γερμανούς στρατιωτικούς που έβλεπαν περιφρονητικά τους ήττημένους Ίταλούς, παρά τις έντολές του Βερολίνου να συμπεριληφθεί ή Ίταλία στο Σύμφωνο Συνθηκολόγησης.

Οί έπιπτώσεις όμως της συμφωνίας Τσολάκογλου στο ήθικό ενός άήττητου Στρατού φάνηκαν δυστυχώς άμέσως. Στο Πολεμικό Ημερολόγιο³⁷ περιγράφεται με μελανά χρώματα «*ή διέλευση από τα Ίωάννινα διαλυμένων τμημάτων του Έλληνικού στρατού που με φαινόμενα πανικού κατευθύνον-*

34. Ένώ αυτό είναι τό περιεχόμενο της δήλωσής του σύμφωνα με τό Πολεμικό Ημερολόγιο (Kriegstagebuch, 22.4, σ. 4), στα άπομνημονεύματά του (σ. 145) ό Τσολάκογλου τό άλλούνη ύποστηρίζοντας ότι άρνείται τις νέες τροποποιήσεις ως μη έχων λόγω της αιχμαλωσίας του ούτε την έξουσιοδότηση ούτε την έλευθερία σκέψης και ένεργείας. Στη συνέχεια όμως άναφέρει ότι μετά από πολλές συζητήσεις οι Γερμανοί δέχτηκαν να μñ τροποποιηθούν οι όροι πñν της άποστολής κηρύκων στους Ίταλούς. Άλλά ό Τσολάκογλου φαίνεται έδώ να μη θέλει να άντληφθει ότι οι νέοι όροι άκριβώς εκεί άποσκοπούσαν, στην ταπεινωτική συνθηκολόγηση του άήττητου Έλληνικού Στρατού με τον ήττημένο Ιταλικό στρατό.

35. Βλ. Άπομνημονεύματα, σ. 145, όπου μνημονεύεται ό έπικεφαλής της Έπιτροπής που άπεστάλη στους Ίταλούς, στις 21:00 της 22.4, δηλ. ό συνταγματάρχης Στ. Σύρρος, ό όποιος και υπέγραψε με τον στρατηγό Geloso την άνευ όρων παράδοση του Έλληνικού Στρατού στους Ίταλούς (03:00 της 23.4). Στο μεταξύ ή φασιστική άεροπορία σε μία μείζονα έπίδειξη δειλιάς και θράσους πολυβόλησε και βομβάρδισε τα άοπλα έλληνικά τμήματα και τον άμαχο πληθυσμό της Ηπείρου σε βαθμό που προκάλεσε την έντονη παρέμβαση του Jodl πρòς τον Ferrero κατόπιν ένημερώσεως του Τσολάκογλου.

36. Βλ. Kriegstagebuch, 22.4, σ. 4. Πβ. T-314/1468, όπου ύπάρχει άναφορά του 2ου Τάγματος της L. SS A.H. για προώθησή τους στα Άλβανικά σύνορα και παρεμβολή τους στους άντιμαχόμενους.

37. Kriegstagebuch, 22.4, σ. 4.

ται, πεζή ή με πολυάριθμες φάλαγγες όχημάτων, προς την Άρτα και την Καλαμπάκα. Ο Τσολάκογλου στη διάρκεια του άπογεύματος και της νύχτας εξέφρασε επανειλημμένα τον φόβο του στον Bieler ότι λόγω της τροποποιημένης κατάστασης δεν θα ήταν σε θέση να έγγυθει μια προγραμματισμένη υποχώρηση του στρατού ή τήρηση των αναληφθεισών υποχρεώσεων για την οργανωμένη συγκέντρωση του στρατού.

Έβλεπε ως μοναδική αιτία για τις έκδηλώσεις φυγής τον φόβο, μήπως ό άήττητος στρατός μετά τη Συνθηκολόγηση και εξαιτίας αυτής όδηγηθεί στην αιχμαλωσία. Μέτρα για να άντιμετωπιστεί ή διάλυση δεν μπορούσαν να ληφθούν από αυτόν».

Στό Πολεμικό Έμερολόγιο³⁸ επίσης αναφέρονται ή συχνή τηλεφωνική επικοινωνία ανάμεσα στους Τσολάκογλου και Bieler, ώστε να μίν υπολειφθούν έλληνικές δυνάμεις πίσω από τις γερμανικές κατά τη χάραξη της όροθετικής γραμμής: «Στην Έλληνική Στρατιά συνολικά ύπήγονταν 17 Μεραρχίες, από τις όποίες οι Μεραρχίες του II και του III Σ.Σ. σύμφωνα με την υπόδειξη του Bieler θα συγκεντρώνονταν στην περιοχή γύρω από τό Μέτσοβο, ενώ οι Μεραρχίες του I Σ.Σ. στην περιοχή δυτικά των Ίωαννίνων. Οι χώροι συγκέντρωσης άνταποκρίνονταν στη διάταξη των Σωμάτων στο άλβανικό μέτωπο.

Τό άπόγευμα της 23.4 έγινε γνωστή³⁹ ή άκριβής διαδρομή της όροθετικής γραμμής σύμφωνα με την πρόταση του Διοικητή των γερμανικών στρατευμάτων στην Ήπειρο (όηλ. του στρ. Bieler). Αυτή διερχόταν μερικά χιλιόμετρα βόρεια του δρόμου Καλαμπάκας - Μετσόβου - Ίωαννίνων και κατά μήκος του δρόμου Ίωαννίνων - Γουμένισσας από την Πίνδο προς την Άδριατική. Ο στρατηγός Bieler διέταξε την κατάληψη αυτής της γραμμής από τό Τάγμα των SS κατά τη διάρκεια της νύχτας σε τρόπο ώστε με τό πρώτο φώς της ήμέρας να άποκοπούν όλοι οι δρόμοι προσπέλασης σε αυτήν από τά βόρεια. Η φυγή των Έλλήνων στρατιωτών συνεχιζόταν με έξαιρετική άταξία. Μόνο οι τελευταίες Μεραρχίες που υποχωρούσαν από των Ίταλών τηρούσαν μια ύποφερτη τάξη.

Άξιοπαράτηρητο είναι ότι παρ' όλα αυτά είχαν διατηρήσει όλοι τά όπλα και τον έξοπλισμό τους, για να μίν πέσουν στά χέρια των Ίταλών».

Και ενώ ή σύμπτυξη των ελληνικών δυνάμεων έξελισσόταν με άταξία και φαινόμενα πανικού, ό Τσολάκογλου έγκλωβισμένος στις έπιλογές του συρόταν για ύπογραφή 3ου Συμφώνου Συνθηκολόγησης, αυτή τη φορά στη

38. Kriegstagebuch, 23.4, σ. 5.

39. Kriegstagebuch, 23.4, σ. 6.

Θεσσαλονίκη, ὅπου τὸν περίμεναν ὁ Jodl μὲ τὸν List καὶ ὁ Ἴταλὸς ἀντιστράτηγος Ferrero. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Τσολάκογλου μετὰ ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ Jodl στὰ Ἰωάννινα ἐνέδωκε τελικὰ στὶς νέες ἀπαιτήσεις τῶν Γερμανῶν ἐξανεμίζοντας κάθε ὑπόνοια στρατιωτικῆς τιμῆς καὶ ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας, δὲν πρέπει νὰ ἀποδοθεῖ τόσο τὰ ἀδιέξοδα τῶν ἐπιλογῶν του, ὅσο στοὺς ἰδιοτελεῖς σχεδιασμούς του νὰ ἐξαργυρώσει τὶς διευκολύνσεις πρὸς τοὺς Γερμανοὺς μὲ τὴν ἀνάληψιν τῆς πρωθυπουργίας. Ὁ ἴδιος μάλιστα στὰ Ἀπομνημονεύματά του (σ. 146) ὁμολογεῖ ὅτι τὸ νέο Σύμφωνο τοῦ τὸ ἐνεχείρισαν ἔτοιμο, ὅταν ἔφτασε στὴν οἰκίαν τοῦ List στὴ Θεσσαλονίκη καὶ τοῦ ζήτησαν νὰ τὸ μεταφράσῃ καὶ νὰ τὸ μελετήσῃ⁴⁰. Πρὶν ὁμως ὑπογράψῃ, ἀπέστειλε μὰ ἔγγραφῃ διαμαρτυρίαν⁴¹ στὸν Jodl, ἡ ὁποία ὁμως δὲν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὰ γερμανικὰ ἀρχεῖα, στὴν ὁποία τόνιζε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ἀποφασίσῃ ἐλεύθερα ὡς αἰχμάλωτος ἀλλὰ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ὑπακούῃ στὶς διαταγὰς τῆς Γερμανικῆς Διοικήσεως. Καὶ πάλι διαπιστώνει κανεὶς ἀβίαστα τὴ δουλοπρεπὴ του στάσιν προκειμένου νὰ δρέψουν αὐτὸς καὶ οἱ συνεργάτες του τὰ προσδοκώμενα ἀπὸ τὴν στάσιν τοὺς ὀφείλῃ. Τὴν ὥρην μάλιστα πού στὶς 23.4 ὁ Τσολάκογλου παρακαθόταν σὲ γέφυρα πού τοῦ παρέθετε ὁ List στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἐνῶ χιλιάδες κατατρυχόμενοι Ἕλληνες στρατιῶτες ἔτρεχαν πεινασμένοι καὶ ἐξουθενωμένοι στὶς ἐστίαις τοὺς ἢ ἄλλοι θεωροῦνταν αἰχμάλωτοι πολέμου, αὐτὸς ἀνακοίνωνε στὸν List ὅτι εἶναι ἔτοιμος νὰ προσφέρει τὶς ὑπηρεσίας του στὸ Reich ἀναλαμβάνοντας τὴν πρωθυπουργίαν.

Μπροστὰ σὲ αὐτὴ τὴν προοπτικὴ, ἡ ὑπογραφή ἑνὸς νέου Συμφώνου Συνθηκολόγησι καὶ ἡ ἐγκατάλειψιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴν τύχην του ἦταν μικρῆς σπουδαιότητος. Τὸ νέο καὶ ὀριστικὸ Σύμφωνο Συνθηκολόγησι περιελάμβανε τὰ ἑξῆς:

ΣΥΜΒΑΣΙΣ ΣΥΝΘΗΚΟΛΟΓΗΣΕΩΣ

Μεταξὺ τῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως τοῦ Γερμανικοῦ Στρατοῦ καὶ τῆς Ἀνωτάτης Διοικήσεως τοῦ ἐν Ἀλβανίαν Ἰταλικοῦ Στρατοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἑλλην. Στρατιᾶς Ἠπειροῦ - Μακεδονίας ἀφ' ἑτέρου:

Ἡ Ἀνωτάτη Διοίκησις τῆς Βασιλικῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἠπειροῦ - Μακεδονίας, ἀντιπροσωπευομένη ὑπὸ τοῦ Ἀρχιστρατήγου Στρατηγοῦ ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ προέβη εἰς διάβημα παρὰ τῇ Ἀνωτάτῃ Διοικήσει τῶν

40. Ἀπομνημονεύματα, σ. 146.

41. Ἡ μὴ ἐπιβεβαίωσις αὐτῆς τῆς νέας γραπτῆς δήλωσις τοῦ Τσολάκογλου, ἀπὸ τὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιον, ἀποδεικνύει ὅτι αὐτὴ ἔχει προφανῶς ἐπινοηθεῖ ἀπὸ τὸν ἴδιον γιὰ νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν θέσιν του.

Γερμανικῶν Σωμάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ Ἀνωτάτῃ Ἰταλικῇ Διοικήσει ἐν Ἀλβανία μὲ τὴν παράκλησιν τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἄνευ ὄρων συνθηκολογήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Μακεδονίας - Ἠπείρου.

Ἄρθρον 1ον. Ἡ Ἀνωτάτῃ Γερμανικῇ καὶ Ἰταλικῇ διοικήσεις ἀποδέχονται τὴν τοιαύτην ἄνευ ὄρων παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου - Μακεδονίας.

Ἄρθρον 2ον. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Στρατιὰν Ἠπείρου - Μακεδονίας εἶναι αἰχμάλωτοι πολέμου. Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἐπιδειχθείσης ἀνδρείας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ τῆς ὡς ἐκ τούτου διατηρήσεως τῆς στρατιωτικῆς τιμῆς, διατηροῦσιν οἱ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ξίφος καὶ ἐξάρτυσιν.

Ἄπαντες οἱ Ἰταλοὶ αἰχμάλωτοι πολέμου, οἵτινες ὑπάρχον ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἠπείρου - Μακεδονίας πρέπει νὰ παραδοθῶσιν ἀμέσως εἰς τὰ Ἰταλικά Στρατεύματα. Οἱ Ἕλληνες αἰχμάλωτοι πολέμου θὰ συγκεντρωθῶσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐχθροπραξιῶν ἐπὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἠπειρωτικοῦ ἐδάφους καὶ τῶν Ἰονίων νήσων προβλέπεται ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπάντων τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν.

Ἄρθρον 3ον. Ἡ Ἀνωτάτῃ Ἑλληνικῇ Διοικήσει θὰ φροντίζει ὅπως τὰ Ἑλληνικά Τμήματα παραμείνωσιν ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τῶν ἀξιωματικῶν αὐτῶν καὶ ὅπως λάβωσι πάντα τὰ μέτρα διὰ τὴν τακτικὴν διεκπεραίωσιν τῆς συνθηκολογήσεως.

Ὁ ἐφοδιασμὸς καὶ ἡ ἰατρικὴ περίθαλψις τῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ στρατευμάτων εἶναι κατ' ἀρχὴν ἔργον τῆς Ἀνωτάτης Ἑλληνικῆς Διοικήσεως.

Ἄρθρον 4ον. Τὰ ὄπλα, ἅπαν τὸ πολεμικὸν ὕλικὸν καὶ αἱ προμήθειαι τῆς Στρατιᾶς ταύτης, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἀεροπορικοῦ ὕλικου ὡς καὶ αἱ ἐπίγειοι ἐγκαταστάσεις τῆς ἀεροπορίας εἶναι λεία πολέμου.

Ἄρθρον 5ον. Ἡ Ἀνωτάτῃ Διοικήσει τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων θὰ φροντίζει μὲ πᾶν μέσον ὅπως αἱ ἐχθροπραξίαι καταπαύσωσιν ἄνευ χρονοτριβῶν, ὅπως πᾶσα καταστροφή ἢ ἐκμηδένισις πολεμικοῦ ὕλικου καὶ προμηθειῶν παύσῃ καὶ ὅπως αἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Στρατιᾶς ὑπάρχουσαι ὁδοὶ ἐπισκευασθῶσι πάραυτα.

Ἄρθρον 6ον. Ὁ ἀπόπλους πλοίων πάσης φύσεως ἐκ τῶν λιμένων καὶ πᾶσα ἀεροπορικὴ ἐπικοινωνία ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Στρατιᾶς Μακεδονίας - Ἠπείρου πρέπει ν' ἀπαγορευθῇ, μὲ ἄμεσον ἰσχὺν τοῦ ὄρου τούτου. Ἡ Ἀνωτάτῃ Διοικήσει τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς εἶναι ὑπεύθυνος ὅπως κατασχεθῶσιν τὰ εἰς τοὺς λιμένας εὐρισκόμενα πλοῖα, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν φορτίων των, ὡς καὶ τῶν λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ὅπως ταῦτα παραμείνωσιν ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων, μέχρις ὅτου ληφθῇ ὀριστικὴ ἀπόφασις περὶ αὐτῶν.

Άρθρον 7ον. Η Ανωτάτη Διοίκησης των Έλληνικῶν Στρατευμάτων θὰ ὀρίσῃ πληρεξουσίους ἐπιτελικούς συνδέσμους, οἵτινες κανονίζουσιν τὰς λεπτομερείας τῆς διεκπεραιώσεως τῆς συνθηκολογήσεως μετὰ τῶν Γερμανικῶν καὶ Ἰταλικῶν ὑπηρεσιῶν, αἵτινες θὰ κατονομασθῶσιν.

Οἱ ἐπιτελικοὶ οὗτοι σύνδεσμοι παραδίδουσιν ὅσον τὸ δυνατόν ἐνωρίτερα μίαν (συγκεντρωτικὴν) κατάστασι τῆς δυνάμεως, ἐξοπλισμοῦ καὶ πολεμικῆς συνθέσεως τῆς μέχρι τούδε Στρατιᾶς Ἡπείρου - Μακεδονίας.

Άρθρον 8ον. Η κατάστασις τῶν ἐχθροπραξιῶν μετὰ τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου - Μακεδονίας παραμένει, ὡς καθορίζεται ἐν τῷ πρωτοκόλλῳ παραδόσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου. Η κατάστασις τῶν ἐχθροπραξιῶν μετὰ τῶν Ἰταλικῶν Στρατευμάτων καὶ τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου - Μακεδονίας τίθεται ἐν ἰσχύϊ μόνον τὴν 23ην Ἀπριλίου 18 ὥρα, ἐκτὸς ἐὰν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα πρὸ τοῦ Ἰταλικοῦ μετώπου κατέθεσαν τὰ ὄπλα προηγουμένως ἤδη.

Άρθρον 9ον. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης τίθεται ἐκτὸς ἰσχύος τὸ πρωτόκολλον παραδόσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου, τὸ συνταχθὲν μετὰ τῆς Ανωτάτης Διοικήσεως τῶν Γερμανικῶν Στρατευμάτων ἐν Ἑλλάδι καὶ τοῦ Ανωτάτου Διοικητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου - Μακεδονίας.

*Διὰ τὴν Ἰταλικὴν Ανωτάτην
Διοίκησιν ἐν Ἀλβανίᾳ
ΦΕΡΕΡΟ*

*Διὰ τὴν Γερμανικὴν Ανωτάτην
Στρατιωτικὴν Διοίκησιν
ΠΙΟΝΤΑ*

*Ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Ἑλληνικῆς
Στρατιᾶς Ἡπείρου - Μακεδονίας
ΤΣΟΛΑΚΟΓΛΟΥ*

Εἶναι φανερό ὅτι τὸ 3ο αὐτὸ Σύμφωνο περιεῖχε σαφῶς ἐπαχθέστερους ὅρους, ὅπως ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Τσολάκογλου παραδέχτηκε στὴν προαναφερθεῖσα ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Jodl, ἀφοῦ τώρα οἱ Ἕλληνες παραδίδονταν ἄνευ ὄρων ἐπιπλέον καὶ στοὺς Ἰταλοὺς καὶ θεωροῦνταν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς αἰχμάλωτοι πολέμου. Ἡ πρόβλεψη τοῦ ἀρθρ. 2 τοῦ νέου Συμφώνου, ὅπως οἱ Ἕλληνες ἀξίωματικοὶ λόγω τῆς ἐπιδειχθείσης ἀνδρείας τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων στὸ πεδίο τῆς μάχης κρατήσουν τὴν ἐξάρτυσή τους καὶ τὰ ξίφη τους, ἦταν τὸ μόνο κατάλοιπο τοῦ 1ου καὶ 2ου Συμφώνου καὶ ἀποτελεῖ τιμὴ καὶ γιὰ τοὺς ἴδιους τοὺς Γερμανοὺς ἢ ἀναγνώριση τῆς ἀνδρείας τῶν ἀντιπάλων τους. Αὐτὴ ἡ τιμὴ πρὸς τὸν Ἑλληνικὸ στρατὸ ἐπιβεβαιώθηκε ἀπὸ τὸ λόγο τοῦ Hitler στὸ Reichstag ποὺ ἀναφέρθηκε παραπάνω⁴².

42. Βλ. σημ. 22.

Ἐπίσης Γερμανὸς ἀξιωματικὸς τῆς Luftwaffe δήλωσε ὅτι ὁ Ἕλληνας στρατιώτης ἦταν ὁ πρῶτος στὸν ὁποῖο τὰ Stuka δὲν ἔσπειραν πανικό, ἀλλὰ τὰ ἀντιμετώπιζε ὀρθοῖς πολυβολώντας τα⁴³.

Αὐτὸς ὁ γενναῖος στρατὸς εἶχε ἐγκαταλειφθεῖ πλέον στὴν τύχη του, ὅπως διαπιστώναν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Γερμανοί, πού σημείωναν⁴⁴ ὅτι «ὁ Ἕλληνας Ἀνώτερος Διοικητὴς (δηλ. ὁ Τσολάκογλου) εἶχε χάσει τόσο τὸ κύρος του μετὰ τὴ συνθηκολόγηση, ὥστε δὲν ἦταν δυνατὴ ἡ διοίκηση τῶν Μονάδων ἀπὸ αὐτόν».

Τὸ πιὸ σημαντικό ὅμως τὸ εἶχαν διασφαλίσει οἱ ἴδιοι οἱ Γερμανοὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἐπιτρέψουν στοὺς Ἰταλοὺς νὰ ὑπερβοῦν τὴν ὀροθετικὴ γραμμὴ, ἐνῶ ὁ Bieler, ὁ Δ/τῆς τῆς 73ης Μερ. ΠΖ, πού ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὸν ἀφοπλισμὸ τῶν Μονάδων, πρότεινε μετὰ τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ ἀφοπλισμοῦ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ, ἀφοῦ οὕτως ἢ ἄλλως χιλιάδες στρατιῶτες ἔφευγαν μόνοι τους γιὰ τὶς ἰδιαιτέρες πατρίδες τους μετὰ τὴ διάλυση τῶν Μονάδων⁴⁵.

Αὐτὸ τὸ κλίμα διάλυσης καὶ χάους ἐκμεταλλεύτηκε ὁ Τσολάκογλου γιὰ νὰ ζητήσει ἀπὸ τὸν List προφορικὰ στὸ γεῦμα πού τοῦ παρέθεσε ὁ τελευταῖος καὶ ἀπὸ τὸν Bieler γραπτὰ στὰ Ἰωάννινα τὴν πρωθυπουργία τῆς χώρας. Ὁ ἴδιος ὑποστήριξε στὴ σχετικὴ δίκη, ὅπως καὶ στὰ Ἀπομνημονεύματά του⁴⁶, ὅτι ἀνέλαβε τὴν πρωθυπουργία κατόπιν διαταγῆς τοῦ στρατηγοῦ Bieler, μὴ γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἐπιστολὴ του εἶχε καταχωριστεῖ αὐτούσια στὸ ἀρχεῖο τῆς 73ης Μερ. ΠΖ καὶ εἶχε καταγραφεῖ στὸ Πολεμικὸ τῆς Ἡμερολόγιο⁴⁷. Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς πού ἀπηύθυνε στὸ στρατηγὸ Bieler διαφωτίζει ἱκανοποιητικὰ τὰ ταπεινὰ κίνητρα καὶ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς ἐμπεδώνοντας τὴν πεποίθηση ὅτι ἡ στάση του ὑπαγορεύτηκε ἀπὸ ἰδιοτέλεια καὶ ἀρχομανία.

Τὸ κείμενο τῆς ἐπιστολῆς, γραμμένης στὰ γερμανικὰ αὐτὴ τὴ φορὰ, ἔχει ὡς ἐξῆς:

43. Βλ. Παπάγου, ὁ.π., σ. 416.

44. Kriegstagebuch, 25.4, σ. 8.

45. Kriegstagebuch, 25.4, σ. 10.

46. Βλ. σ. 159, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ πρόταση γιὰ τὴν πρωθυπουργία τοῦ ἐγίνε ἀπὸ τὸν Μπίλετς (sic) στὶς 26 Ἀπριλίου.

47. Kriegstagebuch, 25.4, σ. 10. Ὡρα 19.00.

Abschrift

*Der General Tsolakoglou
an den Herrn*

General Bieler

Ich habe Seiner Exzellenz dem Oberbefehlshaber Feldmarschall von List erklärt und wiederhole es noch einmal, daß die Epirus - Mazedonien - Armee im Namen des griechischen Volkes, das die größten Kriegsoffer gebracht hat, bereit ist durch ihre Generalität ihre Dienste wiederum anzubieten zur Bildung einer Regierung in Athen.

Wir veersprechen Seiner Exzellenz dem Führer des Deutschen Volkes in der von ihm gefolgten Richtung zu dienen.

*Hochachtungsvoll
gez. Tsolakoglou*

*Für die Richtigkeit der Abschrift:
Major i.G.*

25.4.41

*Ὁ Στρατηγὸς Τσολάκογλου
Πρὸς τὸν κύριον*

Στρατηγὸν Bieler

Ἐχω ἐξηγήσει σὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Ἀνώτερο Διοικητὴ Στρατάρχη φὸν Λιστ καὶ ἐπαναλαμβάνω αὐτὸ ἀκόμη μιὰ φορὰ, ὅτι ἡ Στρατιὰ Ἡπειροῦ - Μακεδονίας στὸ ὄνομα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ποὺ ὑπέστη τις μεγαλύτερες θυσίαι στὴ διάρκεια τοῦ πολέμου, εἶναι ἔτοιμη μέσω τῆς ἡγεσίας της νὰ προσφέρει καὶ πάλι τις ὑπηρεσίες της γιὰ τὸ σχηματισμὸ μιᾶς κυβέρνησης σὴν Ἀθήνα.

ὑποσχόμαστε σὴν Αὐτοῦ Ἐξοχότητα τὸν Φύρερ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ νὰ ὑπηρετήσουμε σύμφωνα μὲ τις ὑποδείξεις του.

*Μὲ τιμὴ
Τσολάκογλου*

Ἐκτὸς τῆς λανθασμένης ἀναφορᾶς στὸν List (φὸν Λίστ), τρία εἶναι τὰ σημεῖα ποὺ χρήζουν ἰδιαίτερης προσοχῆς σὴν ἐπιστολὴ αὐτὴ καὶ ποὺ ἀνασκευάζουν τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Τσολάκογλου καὶ τῶν ὑποστηρικτῶν του ὅτι ἐνήργησε μὲ γνώμονα τὸ ἔθνικὸ συμφέρον:

α) Ἡ λέξι καὶ πάλι (wiedergum), ποὺ ἀποδεικνύει, πέραν πάσης ἀμφιβολίας, ὅτι ὁ Τσολάκογλου τελοῦσε σὲ πλήρη συνείδηση τῆς προδοτικῆς του ἐνέργειας κατὰ τὴν παράδοσι τῆς Στρατιᾶς Ἡπειροῦ - Μακεδονίας τὴν 20ῆ Ἀπριλίου, ἀφοῦ αὐτὴ ἦταν ἡ πρώτη προσφορὰ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὸ 3o Reich.

β) Ἡ ἐπανάληψη τῆς πρότασής του καὶ στὸν Bielez, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀναλυτικὴ πρότασή του στὸν List, γιὰ ἀνάληψη τῆς πρωθυπουργίας.

γ) Ἡ ὑπόσχεσή του ὅτι θὰ κυβερνήσει μὲ γνώμονα τὶς ἐπιθυμίες τοῦ Führer προφανῶς, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, γιὰ τὴ δημιουργία Νέας Τάξης πραγμάτων στὴν Εὐρώπη. Μιά τέτοια ὁμως ὑπόσχεση de facto θέτει σὲ δεῦτερη μοίρα τὴν προάσπιση τοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος.

Τὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιο τῆς 73 ΜΠΖ μὲ ἡμερομηνία 25.4 καὶ ὥρα 19.00 (σ. 10), πιστοποιεῖ ὅτι «ὁ Ἕλληνας Ἀνώτερος Διοικητὴς παρακαλεῖ τὸν Διοικητὴ τῆς Μεραρχίας νὰ διαβιβάσει στὸ Στρατάρχη List μιὰ δήλωση στὴν ὁποία προσφέρεται μὲ τοὺς στρατηγούς του νὰ ἀναλάβει τὴν Κυβέρνηση στὴν Ἀθήνα. Ὁ στρατηγὸς Τσολάκογλου ὑπόσχεται στὸν Φύρερ τοῦ Γερμανικοῦ Λαοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ στὴν κατεύθυνση ποὺ αὐτὸς θέλει. Ὁ Διοικητὴς τῆς Μεραρχίας διαβιβάζει προσωπικὰ τηλεφωνικὰ αὐτὴ τὴν αἴτηση στὸν Ἐπιτελάρχη τῆς 12ης Στρατιᾶς, ὑποστράτηγο ν. Greiffenberg». Στις 21.00 τῆς 25.4 ἡ δήλωση διαβιβάζεται τηλεφωνικὰ στὸν Διοικητὴ τῆς 12ης Στρατιᾶς καὶ ἀκολούθως καὶ γραπτὰ. Ἡ Στρατιὰ ἀπαντᾷ ἀμέσως καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Τσολάκογλου νὰ μεταβεῖ στὴ Θεσσαλονίκη. Π' αὐτὸ ἔπρεπε στις 28.4 στις 08.00 νὰ βρισκεται στὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ἰωαννίνων γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν στὴ Θεσσαλονίκη. Ἡ πρότασή του ὁμως ἔπρεπε νὰ ἐγκριθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἰταλικὴ πλευρά, ἀφοῦ τώρα καὶ αὐτὴ ἦταν δύναμη Κατοχῆς. Τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν τῆς Γερμανίας γνωστοποίησε διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ στὸν Duce τὴν πρόταση τοῦ Τσολάκογλου καὶ ἡ ἀπάντησή τοῦ Mussolini στις 27.4 εἶναι ἄκρως διαφωτιστικὴ γιὰ τοὺς στόχους ποὺ ὀφείλε νὰ ὑπηρετεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνηση ὑπὸ τὸν Τσολάκογλου.

Σ' ἓνα ἐπεῖγον κρυπτογραφημένο τηλεγράφημά⁴⁸ του ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας στὴ Ρώμη von Mackensen μεταφέρει στὸν πρεσβευτὴ τῆς Γερμανίας στὴν Ἀθήνα πρίγκιπα Erbach τὴν ἀντίδραση τοῦ Ciano καὶ τὶς ἀπόψεις τοῦ Duce. Συγκεκριμένα, ὅταν ὁ von Mackensen τηλεφώνησε στὸν Ciano περὶ τὴν 0.45 ὥρα τῆς 27.4 καὶ τὸν ἐπισκέφθηκε στὸ σπίτι του γιὰ νὰ τοῦ μεταφέρει, κατόπιν ὁδηγῶν τοῦ Βερολίνου, τὴν πρόταση Τσολάκογλου, ὁ Ciano θεώρησε τόσο σημαντικὸ τὸ ζήτημα, ὥστε τὸν ἀνήγγειλε ἀμέσως στὸν Duce, τὸν ὁποῖο καὶ ἐπισκέφτηκαν μαζί περὶ τὴν 1.30 πρωινὴ τῆς ἴδιας νύχτας.

Ἡ ἀπάντησή τοῦ Duce δόθηκε γραπτὰ καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὁ σχηματισμὸς Κυβέρνησης τῆς ἀρεσκείας καὶ τῶν δύο Δυνάμεων Κατοχῆς κρίνεται

48. Ἀρ. 935/27.4.1941 ὥρα 05.30.

ἀπαραίτητος καὶ θὰ διευκολύνει ὅπωςδήποτε τὴν κατάστασι, ἀρκεῖ νὰ το-
νιστεῖ ὅτι «στὰ καθήκοντα τῆς νέας Κυβέρνησις ἀνήκει ἡ ἐφαρμογὴ τῶν
ὄρων τῆς ἀνακωχῆς μὲ τὴν ἀπαραίτητην κατάληψιν τῶν ἐδαφικῶν περιο-
χῶν». Ὁ Duce ἐξέφρασε ἀκόμη τὴν ἐλπίδα ὅτι «ὁ Ἕλληνας στρατηγὸς θὰ
σημειῶνε πρόοδο καὶ δὲν θὰ ἐξελισσοῦται σὲ Πεταῖν».

Καὶ ἐνῶ οἱ στρατιωτικοὶ καὶ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν ἔχοντας ἐξα-
σφαλίσει καὶ τὴ συναίνεσιν τοῦ Duce προωθοῦσαν στὴν πρωθυπουργία τὸν
αὐτοπροταθέντα καὶ πρόθυμον νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Reich
Τσολάκογλου, ὁ πρίγκιπας Egbach σ' ἓνα ἐπεῖγον τηλεγράφημά⁴⁹ του πρὸς
τὸν εἰδικὸν πρεσβευτὴ Benzler διατύπωνε διπλωματικὰ τὴν δυσαρέσκειά του
ποῦ δὲν ἐπιδιώχθηκε διὰ τῆς πολιτικῆς ὁδοῦ νὰ ἀναλάβῃ καθήκοντα πρω-
θυπουργοῦ ὁ διακεκριμένος Νομάρχης Ἀττικῆς Πεζόπουλος, ὁ ὁποῖος πα-
ρεῖχε κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Διοικητῆ Ἀθηνῶν Stumme ὁδηγίαι καὶ συμβου-
λές, στὶς στρατιωτικὰς ὑπηρεσίας γιὰ θέματα πολιτικῆς διοικήσεως.

Προτοῦ ὅμως δώσουν οἱ κατοχικὰς δυνάμεις τὴν ἐντολὴν σχηματισμοῦ
Κυβέρνησις στὸν Τσολάκογλου, τὸν κάλεσαν στὴ Θεσσαλονίκη στὶς 28.4
γιὰ νὰ τοῦ ὑπαγορεύσουν τοὺς ὄρους τους, τοὺς ὁποίους βεβαίως καὶ ἀπο-
δέχτηκε πρόθυμα, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ.

Οἱ ὄροι αὐτοί, σύμφωνα μὲ τὸ τηλεγράφημα⁵⁰ τοῦ πρεσβευτῆ Benzler,
συνδέσμου τοῦ Ὑπ. Ἐξωτερικῶν μὲ τὴν 12ῃ Στρατιά, πρὸς τὸν Ὑπ. Ἐξωτε-
ρικῶν τοῦ Reich Ribbentrop, ἦσαν οἱ ἑξῆς:

1. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς Κυβέρνησις νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν ἡσυχίαν καὶ τὴν
τάξιν καὶ νὰ ἀποφύγῃ ἐνέργειαι ποῦ στρέφονται κατὰ τῶν στρατευ-
μάτων τοῦ Ἄξονα.
2. Ἡ ὑποχρέωσις τῆς Κυβέρνησις νὰ κατευθύνῃ τὴν πολιτικὴν τῆς σὲ
στενὴν συνεργασίαν μὲ τὰς Δυνάμεις τοῦ Ἄξονα, ἐγκαταλείποντας τὸ
μέχρι τότε πολίτευμα καὶ διαμορφώνοντας τὸ νέο πολίτευμα μὲ τέτοιον
τρόπον, ὥστε αὐτὸ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν αὐτοὺς τοὺς ὄρους καὶ νὰ συντε-
λέσῃ ἔτσι πραγματικὰ στὴ μελετώμενη ἀπὸ τὰς Δυνάμεις τοῦ Ἄξονα
Νέα Τάξιν πραγμάτων στὴν Εὐρώπην.
3. Ἡ πιστὴ ἐφαρμογὴ τῶν ὄρων τοῦ Συμφώνου Παραδόσεως.

Ἡ συνάντησι μὲ τοὺς Ἱταλοὺς λόγω καιρικῶν συνθηκῶν ἔλαβε χώρα
τὴν ἐπόμενη μέραν, στὶς 29.4 μὲ μόνην ἐπιπρόσθετον ἀπαίτησιν ἀπὸ τὴν Ἰταλικὴν
πλευρὰ τὴ συνοριακὴν ρύθμισιν μὲ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ ἱκανοποιεῖ τὰς ἀξιώ-

49. Ἀρ. 265/27.4.1941, ὥρα 11.45.

50. Ἀρ. 166/29.4.1941, ὥρα 01.50.

σεις τῆς Ἰταλίας. Ὁ φόβος μάλιστα πού διατυπώνει ὁ πρεσβευτῆς-σύνδεσμος Benzler, μήπως ὁ 2ος ὄρος περὶ συνεργασίας τῆς Κυβέρνησης Τσολάκογλου γιὰ τὴ Νέα Τάξη πραγμάτων στὴν Εὐρώπη ἐκληφθεῖ ἀπὸ τὸν "Ἕλληνα στρατηγὸ ὡς ὑποχρέωση παραχώρησης περιοχῶν στοὺς Ἰταλούς, δὲν ἐπιβεβαιώθηκε, ἀφοῦ ὁ Τσολάκογλου δὲν ἀντέδρασε καθόλου στὸν ὄρο αὐτόν.

Τὴν ἴδια μέρα τὸ ἀπόγευμα (15.00) ὅλοι ὅσοι ἔλαβαν μέρος στὶς διαπραγματεύσεις μετέβησαν ἀεροπορικῶς στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἄρχισαν οἱ διαβουλεύσεις γιὰ τὰ πρόσωπα πού θὰ στελέχωναν τὴν Κυβέρνηση Συνεργασίας. Ὁ Τσολάκογλου ἐπιθυμώντας περισσότερο νὰ ἀνταμείψει τοὺς στρατηγούς πού συμμετεῖχαν στὴν ἄνευ ὄρων παράδοση τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ καὶ λιγότερο νὰ περιστοιχίζεται ἀπὸ ἔμπιστους ἀνθρώπους, προσέφερε τὰ περισσότερα χαρτοφυλάκια στοὺς Στρατηγούς. "Ἐτσι στὸ πρῶτο κυβερνητικὸ σχῆμα⁵¹ τὰ ὑπουργεῖα μοιράστηκαν 7 Στρατηγοὶ καὶ 2 Συνταγματάρχες, ἐνῶ προβλέπονταν 3 μόνο χαρτοφυλάκια γιὰ μὴ στρατιωτικούς. Ὁ ἰσχυρισμὸς ἐπομένως πού προβάλλει στὰ Ἀπομνημονεύματά του, πὼς ἤθελε μιὰ Κυβέρνηση ἀποτελούμενη ἀπὸ προσωπικότητες, γιὰ νὰ δείξει τὴν εὐρεία ἀποδοχὴ τῆς πράξης του, δὲν ἐπιβεβαιώθηκε ἀφοῦ αὐτὴ πού πρότεινε ἤδη ἀπὸ τὶς 27 Ἀπριλίου στὸν Bieler⁵² περιελάμβανε πολλές προσωπικότητες τοῦ ἰδίου ὁμως γερμανόφιλου χώρου.

Τὸ σχῆμα αὐτὸ ὥστόσο ἄλλαξε λόγω τῆς ἀποψῆς πού διατύπωσε ὁ Ribbentrop στὸν πρεσβευτῆ-σύνδεσμο Benzler ὅτι θὰ ἦταν προτιμότερο νὰ περιλαμβάνονταν στὴν Κυβέρνηση κάποιες πολιτικὲς προσωπικότητες. Σχετικὰ μὲ τὴν πρόταση τοῦ Egbach γιὰ τὸν Νομάρχη Ἀττικῆς Πεζόπουλο, ὁ Ribbentrop πρότεινε τὴν ὑπουργοποίησή του⁵³.

51. Μὲ τὸ ὑπ' ἀρ. 166/29.4.1941, ὥρα 01.50 τηλεγράφημα πού ἀποστέλλει ὁ Benzler ἀπὸ τὴ Θεσσαλονικὴ ἐνημερώνει ὅτι ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς στρατηγούς Τσολάκογλου, Δεμέστιχα, Μπάκο, Μάρκου, Βραχνό, Μουτούση, Κατομήτρο καὶ Ραγκαβῆ, τοὺς Συν/χες Δημάρατο καὶ Μπουλαλά, ἐνῶ τρία μὴ κατονομαζόμενα πολιτικὰ πρόσωπα προβλέπονταν γιὰ ἰσάριθμα ὑπουργεῖα.

52. Βλ. Τ-315/1063, Ἀναφορὰ τοῦ Δ/τῆ τῶν Γερμανικῶν Δυνάμεων Ἡπείρου ἀντιστρατήγου Bieler πρὸς τὴ 12η Στρατιά. Θέμα: Σχηματισμὸς μιᾶς Ἑλληνικῆς Κυβέρνησις. Ἡ πρόταση περιελάμβανε τοὺς Στρατηγούς Τσολάκογλου, Δεμέστιχα, Μπάκο, Μάρκου, Βραχνό καὶ Μεταξᾶ· καὶ πρόσωπα τοῦ δημόσιου βίου, ὅπως τοὺς καθηγητὲς Γερουλάνο, Λογοθετόπουλο, Λούβαρη, Λούθο Ν. καὶ Μέρμηγκα καὶ τοὺς Γεωργακόπουλο, Πουλίτσα, Βαμβέτσο, Ραγκαβῆ μὲ μέση ἡλικία τὰ 65. Νεώτερος ὢλων ὁ καθηγητῆς Ν. Λούθος, 42 ἐτῶν, πού ἀπέφυγε τὴν κατηγορίαν περὶ δωσολογισμοῦ, ἐπειδὴ ἡ ὑπουργοποίησή του δὲν ἔτυχε τῆς ἐπιδοκιμασίας τῶν ἰδίων τῶν Γερμανῶν.

53. Ἀρ. 351/28.4.1941.

Τελικά, στὶς 29 Ἀπριλίου ἡ Κυβέρνηση⁵⁴ ἀποτελούμενη στὴν πλειοψηφία τῆς ἀπὸ τοὺς γνωστὸς στρατηγούς ἐνεκρίθη ἀπὸ τὸν List σύμφωνα μὲ σχετικὴ ἐξουσιοδότηση τοῦ Ribbentrop μέσω τοῦ πρεσβευτῆ-συνδέσμου Benzler. Ὁ Τσολάκογλου μετὰ τὴν ἔγκριση τῆς κυβέρνησής του παρεκάλεσε τὸν Benzler⁵⁵ νὰ μεταβιβάσει στὸν Führer σχετικὴ παράκληση γιὰ ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ἀποψη πού ὡστόσο ὑποστήριξε καὶ ὁ List γιὰ πρακτικὸς κυρίως λόγους, δηλ. ἀδυναμία φρούρησης καὶ διατροφῆς τῶν αἰχμαλώτων. Στους πρακτικὸς λόγους πού συνηγοροῦσαν στὴν ἀπελευθέρωση τῶν αἰχμαλώτων ὁ Benzler πρόσθεσε, σὸ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Ribbentrop, καὶ ἓνα διπλωματικὸ, δηλ. τὴν ἀπελευθέρωση τῶν στρατιωτῶν πρὶν ἀπὸ τὴν προγραμματιζόμενη παρέλαση τῶν Γερμανικῶν Δυνάμεων στὴν Ἀθήνα καὶ γιὰ ἀποφυγὴ ἐπεισοδίων, ἀλλὰ καὶ ὑποστήριξη τῆς νέας Κυβέρνησης στὰ πρῶτα τῆς βήματα. Ὁ νέος μάλιστα πληρεξούσιος τοῦ 3ου Reich στὴν Ἀθήνα καὶ μετριοπαθῆς διπλωμάτης G. Altenburg σὲ τηλεγράφημά⁵⁶ του πρὸς τὸν Ribbentrop τὴν 30.4 ἀναφέρει τὴν ὑποστήριξή του στὴν παρέμβαση τοῦ List πρὸς τὴν Ἀνωτάτη Διοίκηση Στρατοῦ (ΟΚΗ), ὥστε αὐτὴ νὰ προκαλέσει ἀπόφαση τοῦ Führer γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων ὅσο τὸ δυνατόν ταχύτερα.

Στὶς 2 Μαΐου σὲ νέο τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Ὑπ. Ἐξωτερικῶν ὁ Altenburg ἀναφέρει ἐπίσκεψη τοῦ Τσολάκογλου στὸν Στρατάρχη List γιὰ νὰ ἀνακοινώσει τὴν παραίτηση τριῶν ὑπουργῶν τῆς Κυβέρνησης Τσολάκογλου (Λούβαρη, Λογοθετόπουλου καὶ Χατζημηχάλη) λόγω τῆς μελλοντικῆς ἀνάληψης τῆς Κατοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοὺς Ἴταλους. Ὁ Στρατάρχης List ἀνακοίνωσε στὸν Altenburg ὅτι, ἐπειδὴ θεωρεῖ βάσιμη αὐτὴ τὴν αἰτία, θὰ ἀναφέρει τίς ἐπιφυλάξεις του στὴν Ἀνωτάτη Διοίκηση τοῦ Στρατοῦ (ΟΚΗ) καὶ θὰ ἐπανεξετάσει τὸ θέμα τῆς ἰταλικῆς κατάληψης. Ὁ Altenburg προσέθεσε καὶ τὴ δική του ἐκτίμηση, ὅτι δηλ. ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ θὰ ὀδηγοῦσε σὲ κυβερνητικὴ κρίση καὶ σὲ ἀνωμαλίες, καὶ ἐπέστησε τὴν προσοχὴ τοῦ Ὑπουρ-

54. Ὁ Benzler ἐνημέρωσε τὸν Ribbentrop μὲ τὸ ὑπ' ἀριθμ. 12/29.4.1941 καὶ ὥρα 23.10 τηλεγράφημα τὴ σύνθεση τῆς Κυβέρνησης πού ἐκτός ἀπὸ τοὺς στρατηγούς Τσολάκογλου, Δεμέστιχα, Μπάκο, Μάρκου, Μουτούση, Κατομητσο, περιελάμβανε καὶ πολιτικὰ πρόσωπα, δηλ. τοὺς Λογοθετόπουλο, Λούβαρη, Λιβιεράκη, Παπαδόπουλο καὶ Χατζημηχάλη. Φαίνεται ὅμως πὼς ἡ ἐξουσία ἄνοιξε τὴν ὄρεξη καὶ σὲ παλιούς πολιτικούς πού συζητοῦσαν τὴν ἐνταξί τους στὴν Κυβέρνηση, ὅπως οἱ βενιζελικοὶ Πάγκαλος καὶ Γονατᾶς καὶ οἱ βασιλικοὶ Μάξιμος, Πεσμαζόγλου καὶ Μουτζούρης, ὅπως ἀναφέρει ὁ Altenburg σὸ Βερολῖνθ (τηλεγρ. ὑπ' ἀριθμ. 122/8.5.1941 ὥρα 12.15).

55. Βλ. τηλεγρ. ὑπ' ἀριθμ. 13/29.4.1941 ὥρα 01.15 ἀπὸ Benzler πρὸς Ribbentrop.

56. Βλ. τηλεγρ. ὑπ' ἀριθμ. 48/2.5.1941 ὥρα 00.45 ἀπὸ Πρεσβεία Ἀθηνῶν πρὸς Ὑπ. Ἐξωτερικῶν Γερμανίας.

γού Έξωτερικῶν γιὰ τὴν τυχὸν ἀντικατάσταση τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων ἀπὸ Ἰταλικά. Οἱ ἐνέργειες αὐτὲς τοῦ Altenburg καὶ τοῦ List ἀποδεικνύουν τὶς ἀντιρρήσεις τους στὸ ἐνδεχόμενο τῆς παραχώρησης τμημάτων τῆς χώρας στοὺς Ἰταλοὺς καὶ ἀπηχοῦσαν καὶ τὴν ἀρνητικὴ στάση κυρίως τῶν στρατιωτικῶν κύκλων ἀπέναντι στοὺς Ἰταλοὺς. Οἱ πολιτικοστρατιωτικοὶ ὅμως σχεδιασμοὶ τοῦ Βερολίνου, ποὺ ἤθελαν νὰ ἀπεγκλωβίσουν δυνάμεις γιὰ τὴν ἐπιχείρηση BARBAROSSA ἦταν φυσικὸ νὰ ὑπερισχύσουν.

Τελικὰ ἡ διαταγὴ ἀπελευθέρωσης ἐκδόθηκε, σύμφωνα μὲ τὸ Πολεμικὸ Ἡμερολόγιο⁵⁷ τῆς 73ης Μερ. ΠΖ, στὶς 2.5 καὶ ὥρα 18.00 δύο εἰκοσιτετράωρα πρὶν ἀπὸ τὴν παρέλαση τῶν γερμανικῶν στρατευμάτων στὴν Ἀθήνα, ἐνῶ ἡ Ἑλλάδα παρὰ τὶς χλιαρὲς ἀντιδράσεις τῆς Κυβέρνησης ἐτριχοτομεῖτο. Τὴν ἀπάντηση στοὺς κατακτητὲς ὅμως, ποὺ δὲν ἤθελε νὰ δώσει ἡ διορισμένη ἀπὸ τὶς κατοχικὲς δυνάμεις Κυβέρνηση⁵⁸, ἔδωσε τελικὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς στὴ μεγαλειώδη Μάχη τῆς Κρήτης καὶ τὴν ἀντίσταση ποὺ ἄλλοτε ὀργανωμένα καὶ ἄλλοτε αὐθόρμητα ἀντέταξε στοὺς κατακτητὲς καὶ τὰ ὄργανά τους.

57. Kriegstagebuch, 2.5., ὥρα 18.00, σ. 21.

58. Εἰδικὰ γιὰ τοὺς στρατιωτικούς, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ διέπεται ἀπὸ αὐστηροὺς κανόνες πειθαρχίας καὶ τιμῆς, ἡ ἐπίκληση τῆς *salvus patriae* δὲν μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει ἄλλοθι γιὰ τὸν ὀλισθηρὸ δρόμο τῆς συνεργασίας μὲ τὸν κατακτητὴ ποὺ ἐπέλεξε ὡς διέξοδο ἀπὸ τὴν φωνὴ τοῦ καθήκοντος. Ἀποστολὴ τους εἶναι νὰ μάχονται μέχρι τελευταίας ρανίδας τοῦ αἵματός τους ὑποστηρίζοντας τὸ πατριῶ ἔδαφος. Ἡ σκέψη γιὰ κάποια ἄλλη συμβιβαστικὴ πράξη, ποὺ παραβαίνει τὶς ἐντολὲς τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς ἠγεσίας, ἢ γιὰ ἀνάληψη πρωτοβουλιῶν πρὸς σωτηρία δῆθεν τῆς πατρίδας, εἶναι πολλαπλά ὑποπτη. Αὐτὴ τῆ σωτηρία ἐπικαλέστηκαν καὶ οἱ πραξικοπηματίες τῆς Χούντας. Αὐτὴν ἐπικαλέστηκε καὶ ὁ Petain, ἀλλὰ παρὰ τὸ ἡρωϊκὸ παρελθὸν του καταδικάστηκε γιὰ ἐσχάτη προδοσία.

